

15 TEMMUZ DARBE GİRİŞİMİNİN ORTADOĞU MEDYASINDAKİ ALGISI

Zehra B. GÜNEY*

Öz

Bu makale sınırları içinde Ortadoğu ülkelerindeki krallıklara tabi ya da hükümet yanlısı ulusal medyanın ilk üç hafta boyunca 15 Temmuz başarısız darbe girişimine karşı tutumu değerlendirecektir. Her bir ülkenin ulusal dilde yayın yapan ileri gelen medya kuruluşları incelenerek darbenin ilk saatlerinden itibaren bunu nasıl aktardıkları, toplumun algısını yönetmeye ilaveten siyaset mekanizmasını manipüle edici tutumları ve bunun ilk üç haftaki stabil ya da değişken yönü ortaya çıkarılacaktır. Bu makalede, Ortadoğu ülkelerindeki 15 Temmuz darbesine yönelik algı operasyonunu aktarmaya çalışarak Türkiye hükümetinin dış politikasında proaktif düzeyde kendi çıkar ve bekasını gözeten bir strateji oluşturmaya katkıda bulunacağını umut ediyoruz.

Anahtar Kelimeler: Medya, Ortadoğu, 15 Temmuz, Darbe Girişimi, Türkiye, Katar, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Mısır, Bahreyn, Kuveyt, Lübnan, Suriye, İran, Yemen, Irak.

THE PERCEPTION OF 15 JULY COUP ATTEMPT IN MIDDLE EAST MEDIA

Abstract

This article aims to evaluate the attitude of the media governed by the kingdoms of the Middle East countries or pro-government media towards 15 July failed coup attempt in Turkey during the first three weeks. Each country's local media organizations will be examined how they behave towards what happens in Turkey after coup attempt, while trying to explain their behavior in terms of manipulating community's perception and managing the political mechanism towards this issue and trying to reveal whether this attitude is stable or unstable during the first three weeks. By presenting Middle East countries media perception operation towards 15 July coup attempt we aim to contribute to Turkey's foreign policy to create a strategy that promotes its own interests as a proactive actor.

Keywords: Media, Middle East, Turkey, 15 July Coup Attempt, Qatar, Saudi Arabia, United Emirates, Egypt, Bahrain, Kuwait, Lebanon, Syria, Iran, Yemen, Iraq.

* Dr., Öğretim Görevlisi, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Giriş

Medya kuruluşları, belirli bir zümrenin savunduğu düşüncenin, ideolojinin ve ilkelerinin aynası olmasının yanı sıra, o ülkenin siyasi ve kültürel algısını yönetmede ve şekillendirmede büyük rol oynamaktadır. Bunun en somut örneğini Türkiye 15 Temmuz 2016 tarihindeki darbe girişiminde yaşamış olup, halk, medya aracılığıyla darbeye karşı harekete geçirilmiş ve böylece darbe girişimi, birkaç saat içinde bertaraf edilmiştir.

Bu darbe girişiminin Batı toplumları üzerinde bıraktığı etkinin, kendi medya kuruluşlarında çıkan haberlere de bakıldığında, oldukça taraflı ve yanıltıcı olduğu görülmüştür¹. Darbe girişiminin olduğu gece, Ortadoğu ülkeleri, Türk hükümetinin yanında olduklarını beyan etmiş olmalarına rağmen, ilerleyen günlerde bazı ülkelerin medya kuruluşları, subliminal mesajlarla darbe yanlısı bir duruş sergileyerek, halkın üzerinde de bu etkiyi yaratmaya çalışmışlardır. Batı, gözlenen bu düşmanca tutumunu İslamofobi haline dönüştürürken, Ortadoğu ülkeleri de bunu Türkofobi haline dönüştürerek Erdoğan hükümeti hakkında tarih mühendisliği yapmaya çalışmışlardır.

Öte yandan, darbe girişimi sonrası, Ortadoğu ülkelerinden Türkiye'ye geçen haberler sadece Batı üzerinden aktarılmış olup, ikinci el haber olarak o haberlerin orjinallliğini ve objektifliğini yitirmelerine neden olmuşlardır. Bu durum, Türk toplumu üzerinde, Batının çıkarları doğrultusunda düşünen bir Ortadoğu algısının oluşmasına sebebiyet vermiştir.

Makalemizde darbe girişimi öncesi Avrupa ve Amerikan basınında yer alan hareketliliğin² bir benzerinin Ortadoğu'daki medya kuruluşlarında da olup olmadığını ülke bazında teker teker inceleyecek olmamızın yanı sıra, bu medya kuruluşlarında darbe girişimi gecesi ve sonraki ilk üç haftanın nasıl değerlendirildiği ele alınacak, bu ülkelerin belli başlı medya ajansları orijinal

¹<http://www.haberturk.com/dunya/haber/1271006-dunya-basini-turkler-darbeyi-ezdi>;
<http://www.trthaber.com/haber/dunya/alman-basini-karalama-kampanyasini-surduruyor-262675.html>;
<http://www.kanalhaber.com/haber/dunya/fetonun-darbe-girisimi-karsisinda-fransiz-basini-akil-tutulmasi-yasiyor-311635/>;
<http://www.voanews.com/media/video/muslim-cleric-gulen-turkey-attempted-coup/3421628.html>;
<http://www.crossroadstoday.com/story/32539885/turkey-detainees-tortured-raped-after-failed-coup-rights-group-says>;
https://twitter.com/i24news_en/status/754067399461199873;
<http://www.dailysabah.com/diplomacy/2016/07/25/nbc-news-asked-to-issue-an-apology-over-false-erdogan-report-during-coup-attempt>; 30.07.2016.

² İhvan'ın ve Suudi Arabistan'ın yanı sıra Gülen'in de Hillary Clinton ile yakın ilişkisi ve Clintonun lobisine bağlıları darbeden birkaç gün önce bazı medya kuruluşlarında ele alınmış, neden İslami bir cemaat olan Erdoğan'ın muhalifi Gülen'in Clinton'un lobileşmesine destek çıktığı sorgulanmıştır. Bkz. <http://dailycaller.com/2016/07/13/new-ties-emerge-between-clinton-and-mysterious-islamic-cleric/>, 13.07.2017; <http://www.breitbart.com/2016-presidential-race/2016/07/15/hillary-clinton-relationship-saudi-arabia/>, 15.07.2016; <http://www.breitbart.com/2016-presidential-race/2016/07/05/roger-stone-matter-of-time-before-trump-hits-hillary-clinton-on-huma-abedin-saudi-connections/>, 05.07.2016.

dillerinde taranarak darbeye karşı stabil bir duruş içinde olup olmadıkları incelenecektir.

Biz bu makalemizle 15 Temmuz darbe girişiminin Ortadoğu medyası tarafından nasıl algılandığını ortaya çıkararak, Türkiye'nin kendi ülke çıkarlarını gözeten ve kendi tarihsel arka planı ışığında stratejik bir dış politika izlemesi açısından hedef ve beklentilerine ışık tutacağını umut ediyoruz.

Ülke Bazında 15 Temmuz Darbe Algısı

Makalemizde Ortadoğu'nun belli başlı ülkelerinin hükümete bağlı ya da hükümet yanlısı medya kuruluşları okunma ve izlenme tirajı yüksek olanlar daha detaylı incelenirken, daha az tirajlı olan haber kuruluşları makalemizin yer darlığı nedeniyle daha özet olarak ele alınacaktır. Şunun da altını önemle çizmek isteriz ki, bu medya kuruluşları birkaç dilde yayın yapmalarına rağmen, biz yerel dildeki haberleri dikkate alacağız. Zira bu medya kuruluşlarının yerel dilde yaptığı birçok haber ve algı operasyonuna yönelik açık oturumlar ya da köşe yazıları, analizler ve programlar diğer dillere çevrilmeden kendi yerel halkına yönelik yayınlanmaktadır.

KATAR

Katar Emir'i Temim bin Hamed âl-Sânî, cumhurbaşkanı Erdoğan'ı darbe gecesi ilk arayanlar listesinin başında gelmektedir³. Darbe girişiminin ilk saatlerinden itibaren bütün detayları olduğu gibi servis eden *Sharq* gazetesi, ertesi gün yaptığı haberde Katar hükümetinin darbenin karşısında olduğunu resmi olarak açıkladığını ve Türkiye'nin bir hukuk devleti olduğunu vurgulamıştır⁴. Darbe sonrası hükümet tarafından ordunun içinde başlatılan tasfiyeye ve temizlik operasyonlarına değinen *al-Watan*, Erdoğan'ın sayesinde demokrasinin kazandığına dikkat çekmiştir⁵.

Katar hükümetinin sahibi olduğu ve Ortadoğu'nun en yüksek izlenme oranına sahip olan *al-Jazeera* kanalında ise darbe girişiminin 3 ay öncesinden Türkiye'nin son dönemde Batı tarafından dışlandığı, etrafındaki çemberin daraldığı ve yakın zamanda büyük bir felaketin onu beklediği hususu sıklıkla tartışma konusu olmuştur. Bunun nedenleri olarak ise Türkiye'nin Amerika'ya ve Batı'ya karşı çıkışlar sergilemesi gösterildiği gibi, Türkiye içinde fikir özgürlüğünün olmaması ve bütün kurumları "Erdoğanlaştırması" olarak

³ <http://arabi21.com/story/932096/أردوغان-أمير-قطر-أول-من-اتصل-ليلة-الانقلاب-فمن-الثاني>, 31.07.2016.

⁴ <http://www.al-sharq.com/news/details/433646>, 15.07.2016;

<http://www.al-sharq.com/news/details/433710>, 16.07.2016.

⁵ http://www.al-watan.com/PrintNews_Writer.aspx?id=1727, 21.07.2016;

<http://www.al-watan.com/news-details/id/15329>, 19.07.2016; <http://www.al-watan.com/news-details/id/15583>, 21.07.2016.

gösterilmiştir⁶. Türkiye'nin bu tutumunun böyle gitmesi halinde, Batı'nın onun gelişimini engelleyeceği ifade edilirken, AKP döneminde Türkiye'nin Batı'ya karşı şiddetli bir düşmanlık beslediği ve Rusya ile yakınlaşmaya başlayarak büyük hata yaptığı dile getirilmiştir⁷.

Darbe girişiminin ilk iki günü objektif bir şekilde bütün detayıyla darbeyi olduğu gibi aktarmaya çalışmış⁸, Erdoğan'ın duaları, dini söylemleri, okuduğu ayetler ve Amerika'ya yaptığı göndermeler birebir aktarılmıştır⁹. Ancak darbenin üçüncü gününden itibaren Avrupa basınında yer alan olumsuz haberlere daha detaylı ver verilmeye başlanmış¹⁰, Erdoğan hakkında “diktatör, inatçı, intikamcı ve faşist” ifadelerini kullanan Batı haberleri seyirciye aktarılmıştır¹¹.

Al-Jazeera ile ilgili belki de en dikkat çekici olan ise Gülen'in muhalefet bir parti lideri gibi gösterilmesi ve onun Erdoğan hakkındaki oldukça olumsuz röportajlarını günlerce izleyiciye aktarması olmuştur¹². Aslında en tuhaf olan ise, yazar ve edebiyatçı Nedim Gürsel'in 2014 yılında yayınladığı romanına darbenin üçüncü gününde yer verilmesidir. Gülen'in Menderes ile AKP hükümeti arasındaki benzerliklere vurgular yaptığı ifade edilerek muhafazakar iktidarlara olan öfkesi ve hükümete karşı başkaldırısı dile getirilmiş, romandaki güçlü kalemi ve olaylara vukûfiyeti övülerek, Türkiye gerçeklerini yaşayan birisi olarak güvenilir ve mevsuk bir eser ortaya çıkardığı ifade edilmiştir. Gürsel'in darbe gecesi Fransa haber kanalı İtele'ye canlı olarak bağlanarak Türkiye hakkında duyduğu endişesi de izleyiciye aktarılmıştır¹³.

al-Jazeera kanalında 18 Temmuz tarihinde *Mâverâu'l-haber* adlı programda darbe ertesi başlatılan tutuklamaların demokratik bir tutum mu yoksa hasmı tasfiye etmek mi olduğu sorgulanmıştır. Programa Türkiye'den katılan Ortadoğu uzmanı Faik Bulut, tutuklamaların gelişigüzel yapıldığını ve hükümetin büyük vesvesesi ve korkusu yüzünden artık bu tutuklamaların akıl

⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=IdhcSmoljRU>, 29.03.2016.

⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=9dWZG7kxNBg>, 05.07.2016.

⁸ <http://www.aljazeera.net/news/international/2016/7/15/-عن-محاولة-انقلابية-15-07-2016>; <http://www.aljazeera.net/news/international/2016/7/15/-عن-محاولة-انقلابية-15-07-2016>; <http://www.aljazeera.net/encyclopedia/events/2016/7/16/-محاولة-انقلابية-16-07-2016>; <http://www.aljazeera.net/encyclopedia/events/2016/7/16/-محاولة-انقلابية-16-07-2016>;

⁹ <http://www.aljazeera.net/news/international/2016/7/16/-أردوغان-يطالب-واشنطن-بتسليم-غولن-16-07-2016>.

¹⁰ <http://www.aljazeera.net/news/humanrights/2016/7/17/-إدانة-لاستهداف-الصحفيين-أثناء-محاولة-الانقلاب-17-07-2017>.

¹¹ <http://www.aljazeera.net/news/presstour/2016/7/17/-الصحف-البريطانية-تخشى-انزلاق-تركيا-إلى-الديكتاتورية-17-07-2016>.

¹² <http://www.aljazeera.net/news/international/2016/7/17/-غولن-ينفي-علاقته-بمحاولة-الانقلاب-في-تركيا-17-07-2016>.

¹³ <http://www.aljazeera.net/news/cultureandart/2016/7/17/-غورسيل-يستعيد-ماضيه-وماضي-تركيا-القديم-17-07-2016>.

sınırının dışına çıktığı aktarılmıştır. Programın Türkiye’den olan diğer konuğu siyaset uzmanı Ali Bekir yarım milyon askerin bulunduğu orduda sadece %2’sinin tutuklanmasının orduyu zayıflatmayacağına değinse de, oturum sunucusu “tuhaf olan tutuklananların sayısı değil, nasıl oluyor da bu kişiler hemen teşhis edilip ya görevden alınıyor ya da tutuklanıyorlar, üstelik paralel yapı mensuplarını tutuklamak için darbeyi mi beklemesi gerekiyordu?” diye istihzai bir şekilde yorum yapmıştır¹⁴.

02 Ağustos 2016 tarihinde *al-Jazeera* haber kanalının *Fi'l-umk* adlı açık oturumunda, program sunucusu Ali ez-Zafirî, darbe sonrası Türkiye’yi masaya yatıran bir bölüm yapmıştır. Programa katılan cumhurbaşkanı danışmanlarından Sefer Turan’a yöneltilen eleştirilerin başında “Darbe sonrası binlerce tutuklamalardan da anlaşıldığı üzere sanki Erdoğan’ın hazırlığı daha organize ve daha önceden yapılmış gibiydi?” sorusunun yanı sıra, “Tutuklamaların binlerce olmasını nasıl hafife alıyorsunuz?” sorusu program sunucusu tarafından sorulmuştur¹⁵.

07 Ağustos Demokrasi ve Şehitler Mitingi’nin ardından gazetede yazılan haberlere bakıldığında Türkiye’nin darbe sonrası Batı ile yaşadığı hayal kırıklığına değinilmesinin yanı sıra, binlerce tutuklamaların uluslararası kamuoyunda despotluk olarak algılandığı birkez daha işlenmiş ve olağanüstü halin Türkiye’deki olumsuz yankılarına ve haksız muameleye de video görüntüleriyle yer verilmiştir¹⁶.

SUUDİ ARABİSTAN

Darbeden bir gün önce Suriye hükümeti ile uzlaşma sinyalleri veren Erdoğan hakkında sert bir dil kullanan Suudi Arabistan’ın resmi gazetesi *eş-Şarku’l-evsat*, onu Suriye davasını bırakmakla ve Suriyelilere sırtını dönmekle suçlamıştır¹⁷. Darbenin olduğu gün Arabistan’ın resmi gazetesi *Okaz*, Suudi Arabistan dış işleri bakanı Adil Cubeyr’in Türkiye’de neler olacağını kestirmenin mümkün olmadığına dair düşüncesini belirtmekle yetinmiştir¹⁸. Darbe girişiminin ertesi günü her ne kadar darbenin başarısızlıkla sonuçlandığı ifade edilse de Türkiye’deki durumların belirsizliğini koruduğu, Erdoğan’ı daha karanlık günlerin beklediği ve dış ülkelerle olan sorununu “sıfır”a

¹⁴ <http://www.aljazeera.net/programs/behindthenews/2016/7/18/>- اعتقالات-تر-كيا-حماية-للدبلوماسيات-أم- تصفية-للخصوم, 18.07.2016.

¹⁵ <http://www.aljazeera.net/programs/in-depth/2016/8/1/>- لادن-لواشنطن-ابن-انقلاب-غولن-بالنسبة-لتر-كيا-مئل-ابن-ادن-لواشنطن, 02.08.2016.

¹⁶ <http://www.aljazeera.net/knowledgegate/opinions/2016/8/8/>- انقلاب-تر-كيا-مقاربة-ومقارنة-تاريخية-هل-تعيد-تر-كيا-النظر-في-، <http://www.aljazeera.net/knowledgegate/opinions/2016/8/9/>- تحالفاتها-بعد-الانقلاب, 09.07.2016.

¹⁷ <http://aawsat.com/home/article/689031/>- إردوغان-يدير-ظهوره-للسوريين-ويوجه-للتطبيع-مع-الأسد, 14.07.2016.

¹⁸ <http://www.okaz.com.sa/new/Issues/20160716/Con20160716848485.htm>, 15.07.2016.

indirmek için çabalasa da bundan sonra daha komplike sorunlarla hep karşı karşıya kalacağı ifade edilerek Türkiye hakkında kötümser bir tablo çizilmiştir. Hatta biraz daha ileri gidilerek, Erdoğan'ın sonunun Gorbaçov gibi olacağı ve bir sene geçmeden alaşağı olacağı dile getirilmiştir¹⁹.

Darbeden iki ay önce Erdoğan hakkında oldukça olumsuz yorumlar yapan *al-Hayat* gazetesi ise AKP hükümetine ilk başlarda güven duyan Arap halklarının, Davutoğlu'nu azletmesinin ardından ve ülke çapında gazetecilere ve birçok siyasi şahsiyetlere uyguladığı baskıcı tutumundan sonra artık ona güvenmediklerini ve ondan korktuklarını dile getirerek, Erdoğan'ın demokrasiyle ilişkisinin kalmadığını belirtmiştir²⁰. Suudlu ileri gelen şahsiyetlerin darbe gecesi sosyal medya üzerinden ikiye bölündüğünü ifade eden *Okaz*, bir gurubun Türkiye'ye de Arap baharının sıçradığı için memnuniyetini dile getirdiğini ve Erdoğan'ın sonunun geldiği için bu gurubun mutlu olduğunu, İhvancı yönü ağır basan diğer gurubun ise darbeyi lanetlediğini iletmiştir²¹.

Darbe'nin ertesi günü gazetede darbenin bertaraf edildiği haberlerin yer almamasının yanı sıra, ABD başkanı Barak Obama'nın Erdoğan'ı diktatörlüğü yüzünden uyardığı ve Avrupa'nın Türkiye'yi endişe ile izlediği haberleri yer almıştır²². Suud kralının ve dış işleri bakanının Türkiye'deki durumların iyiye doğru gitmesinden memnun oldukları mesajı darbenin üçüncü günü verilmiştir²³. Beşinci günden itibaren darbe gecesi yaşananlar, tutuklamalar, hükümetin başarılı operasyonları ve halkın dayanışması yavaş yavaş gazetenin satırlarında görülmeye başlamıştır²⁴.

Her ne kadar darbe sonrası Türkiye hakkında oldukça olumlu haberler verilse de²⁵, darbe sonrası felaket senaryoları çizen haberler de yer almıştır. *Awsat* gazetesi, darbeden sonra Türkiye'de iç savaş çıkmasından korkulduğunu, istikrarın bozulabileceğini, Türkiye'nin insan haklarını ihlal

¹⁹ <http://www.okaz.com.sa/new/Issues/20160716/Con20160716848477.htm>, 16.07.2016;

<http://aawsat.com/home/article/692091/طارق-الحמיד/فشل-الانقلاب-وتعمقت-أزمة-تركيا>, 18.07.2016;

<http://aawsat.com/home/article/692101/مأمون-فندي/كيف-يرى-العالم-تركيا-بعد-الانقلاب>، 18.07.2016.

²⁰ <http://www.alhayat.com/Opinion/Jihad-El-Khazen/15738538/> (في-تركيا-أزمة-إسمها-اردوغان) عيون-وآذان، 24.05.2016.

²¹ <http://www.okaz.com.sa/new/Issues/20160720/Con20160720849017.htm>, 20.07.2016.

²² <http://aawsat.com/home/article/690361/الجيش-التركي-أعلن-تولييه-السلطة-في-البلاد-إثر-انقلاب-عسكري>, 15.06.2016; <http://aawsat.com/home/article/690836/الجيش-التركي-يعان-الاستيلاء-على-السلطة-وإردوغان-محاولة-الانقلاب-لن-تنجح>, 16.07.2016.

²³ <http://www.okaz.com.sa/new/Issues/20160717/Con20160717848597.htm>, 17.07.2016;

<http://www.alriyadh.com/1519595>, 17.07.2016.

²⁴ <http://www.okaz.com.sa/new/Issues/20160717/Con20160717848539.htm>, 18.07.2016.

²⁵ <http://aawsat.com/home/article/708706/مليونية-بطقوس-عثمانية-ل-حراسة-الديمقراطية-في-تركيا>, 08.08.2016; <http://www.okaz.com.sa/new/Issues/20160808/Con20160808851987.htm>, 08.08.2016.

ettiğini iddia eden Batı ile ilişkilerinin kötüye gideceğini ve ekonomisinin de bundan olumsuz etkileneceğini belirtmiştir²⁶. Darbeden iki gün sonra köşe yazarları “Acaba Erdoğan darbe sonrası demokratik sorumluluğu omuzlayabilecek mi, yoksa bir intikam darbesi olarak misilleme yaparak iç savaşa mı neden olacak?” diye kaygılarını dile getirmiş, bu intikamın Avrupa’ya da sıçrayacağı tahmininde bulunmuştur²⁷.

Elbetteki birçok köşe yazısı Erdoğan’ın basireti sayesinde kazanılan bu zafere övgüler yağdırıp, kozlarını demokratik yollarla paylaştığını dile getirir de²⁸, negatif söylemde olan köşe yazıları ya da haberler azımsanmayacak kadar fazladır. Bu yazılarda Erdoğan’ın diktatörce davrandığı, bu darbenin bunun neticesi olarak çıktığı ve Erdoğan’ın “koltuk sevdalısı” ve “egoist” olduğu yazılmıştır. Erdoğan’ın Ortadoğu’nun hakimi olmak gibi bir hırsının olduğunu, dünyanın onun etrafında dönmesini istediğini, megalomanca bir tutumla yönetimde tek başına bulunmak istediği ve bunu ifade eden herkesi Makyavelci tutumuyla ve “Erdoğancılığıyla” susturduğu dile getirilmiştir²⁹. Erdoğan’ın hükümetin *Bâb-ı Âlî*’si gibi davrandığını ifade eden bir başka köşe yazarı, laik anayasanın dokusu üzerinde oynama yapmaya çalıştığını ve bu diktatörce tutumuna devam ettiği sürece bu darbeyi bastırmakta başarılı olsa da bir sonraki oluşumları engelleyemez hale gelebileceğinin altını çizmiştir³⁰.

Riyad gazetesinde yayınlanan ve Erdoğan’ın yüksek bir yerden inmek zorunda kalarak Rusya’nın kapısında elinde çiçeklerle özür dilemek için ter döktüğünü tasvir eden karikatürü sosyal medyada günlerce dolaşarak alay konusu olmuştur³¹. *Erdoğan neden seviliyor* adlı makalede ise, Türkler için ruhsuz liderlerden sonra Erdoğan gibi güçlü bir İslami kişiliğe ve vizyona sahip birisinin sevilmesinin doğal olduğu savunulurken, Arapların ise her zaman daha duygusal davranarak çok araştırmadan bir lideri sevdikleri belirtilmiştir. Tıpkı Hizbullah lideri Nasrallah’ın yıllarca Filistin davasındaki rolü yüzünden Arap halkı tarafından sevidikten sonra şimdi gerçek yüzünün çıktığı gibi Erdoğan için de çok romantik davranılmaması gerektiği hatırlatılarak zamanın her şeyi ispat edeceği savunulmuştur. Bir diğerinde ise darbe gecesi laik

²⁶ <http://aawsat.com/home/article/692091/طارق-الحميد/فشل-الانقلاب-وتعمقت-أزمة-تركيا/>, 18.07.2016.

²⁷ <http://aawsat.com/home/article/691951/العالم-ينترقب-بحذر-خطوات-الرئيس-التركي-وسط-مخاوف-من-عصفه-> 18.07.2016; [http://aawsat.com/home/article/694586/هدى-/انتصار-إردوغان-لا-يترجم-بالانتقام-](http://aawsat.com/home/article/694586/هدى-/انتصار-إردوغان-لا-يترجم-بالانتقام/) 21.07.2016; <http://aawsat.com/home/article/695346/استطلاع-ثلاثا-الألمان-يرون-في-الانقلاب-> 22.07.2016.

²⁸ <http://aawsat.com/home/article/698831/ديانا-مقلد/قلق-عميق-> 27.07.2016.

²⁹ [http://aawsat.com/home/article/695921/طارق-الحميد/ولا-تزال-الحيرة-مستمرة-](http://aawsat.com/home/article/695921/طارق-الحميد/ولا-تزال-الحيرة-مستمرة/) 23.07.2016; <http://aawsat.com/home/article/697346/محمّد-الرميحي/قراءة-محايدة-في-أسباب-انقلاب-فاشل-> 25.07.2016;

<http://aawsat.com/home/article/698371/>

³⁰ <http://www.okaz.com.sa/new/Issues/20160721/Con20160721849245.htm>, 21.07.2016.

³¹ <http://www.alriyadh.com/1525048>, 10.08.2016; <http://www.sahafah.net/show2546643.html>, 11.08.2016; <http://www.turkpress.co/node/24792>, 11.08.2016.

kesimin sokağa çıkmadığı ve evden olup bitenleri izlediği dile getirilerek hükümetin yanında yer almayan bu azınlığın sonunun meçhul olduğu belirtilmiştir³².

BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ

Her ne kadar BAE kralı diğer Arap ülkelerinin liderleri gibi darbe gecesi Erdoğan'ı arayıp darbeyi kınadığını iletse de, ilerleyen dönemlerde darbe yanlısı haberler ön plana çıkmıştır. Türkiye'de darbe sonrası insan haklarının ihlal edildiğini ve basın özgürlüğünün olmadığına değinen *al-İttihad*, Erdoğan'ın despot tutumlar içinde olan bir diktatör olduğunu belirtmiştir³³. Darbenin ertesi günü Türkiye'ye BAE'den bütün uçuşların iptal olduğunu ileten haber sitesi³⁴, Türk hükümetinin orduyu zayıflatmak için seri tutuklamalar yaptığını ve bunun ülke geleceği için hayırlı olmayacağını ifade etmiştir. Muhalefetin darbeden sonra özgürlüğe veda ettiğini ve Erdoğan'ın baskıcı tutumuyla muhalefetin artık yaşam savaşı verdiğini belirterek bu zorbalığın sonucu olarak ikinci bir devrimin gelebilme ihtimalinden bahsetmiştir³⁵.

Darbenin ilk gününde olayların her detayını takip eden hükümete bağlı *al-Ghad* haber kanalı olayları olduğu gibi yansıtmaya çalışsa da³⁶ darbenin ikinci gününden itibaren Türk hükümeti ve Erdoğan hakkında olumsuz söylemlere yer vermeye başlamıştır. Darbe girişiminde bulunan askerlerin hunharca katledildiğini ve Erdoğan'ın diktatörlüğünün akıl sınırını aştığını aktaran haber kanalı, Erdoğan ile Gülen arasındaki ilişkinin bozulmasını Erdoğan'ın bir sabah ansızın hiçbir neden olmadan Gülen'in okullarını kapatmaya başlayınca ortaya çıktığını ifade ederek Gülen cemaatini madur olarak göstermiştir³⁷.

Darbenin üçüncü gününden itibaren Erdoğan'ın meydanların boş bırakılmaması çağrısını yapmasına rağmen halkın bu çağrıya karşılık vermediğini ve neredeyse İstanbul'daki bütün meydanların bomboş olduğuna değinen kanal³⁸, darbeyi bastıran SADAT adlı emekli muhafazakar askerler

³² <http://www.alriyadh.com/1521513>, 26.07.2016; <http://www.alriyadh.com/1522496>, 30.07.2016.

³³ <http://www.alittihad.ae/details.php?id=32977&y=2016>, 21.07.2016.

³⁴ <http://www.alittihad.ae/searchresult.php?q=تركيا%20في%20العسكري%20الانقلاب>, 16.07.2016.

³⁵ <http://www.alghad.tv/page/9/?s=أردوغان>, 21.07.2016.

³⁶ <http://www.alghad.tv/page/18/?s=أردوغان>, 15.07.2016; <http://www.alghad.tv/-كلمة-بعد-> أردوغان في-[كلمة-بعد-](http://www.alghad.tv/-كلمة-بعد-), 16.07.2016.

³⁷ [الوجه-الأخر-حقيقة-ذبح-أنصار-أردوغان-لأ/](http://www.alghad.tv/-الوجه-الأخر-حقيقة-ذبح-أنصار-أردوغان-لأ/), 17.07.2016;

<http://www.alghad.tv/-كولن-> كولين-[كولين-](http://www.alghad.tv/-كولن-) فيديو-ديكتاتورية-أردوغان-تتوحش-بعد-إح/, 16.07.2016; <http://www.alghad.tv/-كولن-> كولين-[كولين-](http://www.alghad.tv/-كولن-) فيديو-أردوغان-يجدد-دعوة-أنصار-لمضرورة/, 16.07.2016.

³⁸ <http://www.alghad.tv/-كولن-> كولين-[كولين-](http://www.alghad.tv/-كولن-) فيديو-مدیر-الزمان-التركية-الانقلاب/, 17.07.2016.

tarafından kurulan askeri danışmanlık ve eğitim şirketinin Erdoğan'ın özel devrim muhafızları olduğunu ve DAESH'in de eğitimini bu timin yaptığını savunmuştur³⁹. Darbe girişiminden sonra *Alghad* televizyonunda Fethullah Gülen ile birçok görüşmeler yapılmış, Gülen'in Erdoğan'a yüklendiği bu görüşmeler günlerce televizyon kanalında yayınlanmıştır⁴⁰. HDP partisinin de Erdoğan'ın zorbalığından nasibini aldığı belirtilmiştir⁴¹.

Burada şunu da belirtmek gerekir ki *Alghad TV*⁴², Türkiye tarafından darbecilere BAE'den para aktarıldığı iddia edilen Filistinli Muhammed Dahlan'ın Katar'da 2015 yılında kurduğu ve BAE hükümeti ve birçok ileri gelen işadamı ve milletvekili tarafından finanse edilen bir kanaldır. Burada Dahlan'a kısaca değinmemiz BAE'nin Türkiye'deki darbeyle ilgili kirli yanını anlamamız açısından faydalı olacaktır. 1961 yılında Filistin kamplarında doğan Dahlan, 2006 yılında Fetih hareketinin milletvekili olmuş, ancak Mısır, Ürdün ve BEA tarafından Mahmud Abbas'ın yerine getirilmek istendiği istihbaratı üzerine şimşekleri üstüne çekmiştir⁴³. Çok geçmeden onun hakkındaki şüpheler artınca açılan soruşturmalarda Arafat'ı zehirlediği, partinin kasasından kendi şirketlerine para aktardığı ve rüşvet ve yolsuzluklara karıştığı ve Amerikalı general Keith Dayton'dan 300.000 alarak Gazze'de kendi ordusunu kurmaya çalıştığı ortaya çıkarak Fetih hareketinden ihraç edilmiştir⁴⁴.

Dahlan'ı her ne kadar Türkiye ilk defa darbe ile tanımış olsa da, Libya, Tunus ve Mısır iç savaşını ateşleyen ve bu ülkelere silah ve para transferi yapan kişi olarak Arap dünyasında uzun yıllardır bilinmektedir. BAE ile darbeciler arasındaki bağlantıyı kuran ve Gülen'e para transferi yapan kişi olduğu her geçen gün daha çok kesinleşen Dahlan'ı Mısır'a gönderen Bin Zayid'in bununla Türkiye'nin hışmından bir süreliğine bile olsa kurtulmak istediği söylenmektedir⁴⁵.

IRAK

al-Mashriq gazetesi darbe girişiminin ertesi günü, darbe haberini detaylarıyla vermiş, daha sonraki günlerde darbe girişiminde İsrail'in parmağının olmasından şüphelenildiğini ifade etmiştir. Darbenin ardından Irak

³⁹ <http://www.alghad.tv/صور-سادات-شركة-على-صلة-بدا-عش-ساع/>, 24.07.2016.

⁴⁰ <http://alghad.tv/tag/لقاء-جولن-مع-قناة-الغد/>, 03.08.2016; <http://www.alghad.tv/page/3/?s=أردوغان>, 04.08.2016.

⁴¹ <http://www.alghad.tv/فيديو-بالرغم-من-رفضه-الانقلاب-أردوغان/>, 11.08.2016.

⁴² <http://www.watanserb.com/2015/11/16/الإمارات-تجمع-خليطا-من-رموز-الثورات-ال/>, 28.07.2016.

⁴³ <http://www.timesofisrael.com/report-egypt-jordan-uae-preparing-for-dahlan-to-replace-abbas/>, 27.05.2016.

⁴⁴ <http://www.aljazeera.net/news/arabic/2011/8/6/حلان-اتهام-==حلان/>, 06.08.2016.

⁴⁵ <http://www.middleeasteye.net/news/exclusive-uae-funnelled-money-turkish-coup-plotters-21441671>, 29.07.2016; <https://www.youtube.com/watch?v=ksIg-l5UdO4>, 31.07.2016.

halkının darbe yanlısı ve karşıtı olarak ikiye bölündüğü ancak darbe yanlısı olanların Irak'ın da geleceğini düşünmeden çirkin bir mezhepçilikle ve subjektif düşünceyle bunu yaptıkları belirtilmiştir. Avrupa ülkelerinin darbe sonrası maskelerinin düştüğünü dile getiren gazete bu ülkelerin Erdoğan'ın Türkiye'yi İslamileştirmesinden duydukları rahatsızlıktan bahsetmiştir⁴⁶.

al-Mashriq haber sitesi ise darbe öncesi Erdoğan ve Türkiye hükümeti hakkında oldukça negatif söylemler içinde bulunurken, darbeden sonra söylemlerini yumuşatarak bu darbenin hayırlara vesile olacağını ifade etmiştir. Ancak elbetteki Irak'taki en büyük sorun olan terör belası hakkında henüz Türkiye dahil hiçbir ülkenin kendilerine yardımcı olamayacağı düşüncesiyle, Türkiye'de olduğu gibi Irak'ta da Amerika istemediği sürece bu terörün bitmeyeceği görüşünde olduklarını belirtmişlerdir. Türkiye'nin Irak'a yeniden yüzünü dönmesiyle bazı dengelerin Türkiye'nin ve Irak'ın lehine doğru gelişeceğini ifade etmiştir⁴⁷.

al-Sumaria televizyonu Irak dışişleri bakanı İbrahim el-Caferi'nin, Barzani'nin, Irak parlamentosunun ve Şii lider Ammar el-Hakim'in Türkiye'de olan bitenin iç meseleleri olduğunu, ancak herkesin kanunlara ve hükümetin kurumlarına saygılı olması gerektiğini savunarak Türkiye hükümetinin yanında olduklarını söylediklerini aktarmıştır⁴⁸.

İSRAİL

16 Temmuz tarihinde Türkiye'de askeri darbenin yapıldığını ve durumların net olmadığını belirten İsrail'in *Arabil* haber sitesi, Gülen'in Türkiye'deki muhaliflerden olup Amerika'da sürgünde yaşadığını belirtmiştir⁴⁹. BAE'nin velihtı Muhammed bin Zayid'in danışmanlığını yapan Muhammed Dahlan'ın darbecilere para desteğini sağladığını Türkiye'nin iddia

⁴⁶<https://issuu.com/almashriqnews/docs/3534/12?e=3262101/37253115>, 16.07.2016;

<https://issuu.com/almashriqnews/docs/3535/12?e=3262101/37271939>, 17.07.2016;

<https://issuu.com/almashriqnews/docs/3550/12?e=3262101/37724994>, 08.08.2016.

⁴⁷<http://www.almashriqnews.com/inp/view.asp?ID=106303>, 02.07.2016;

<http://www.almashriqnews.com/inp/view.asp?ID=107593>, 07.08.2016;

<http://www.almashriqnews.com/inp/view.asp?ID=106949>, 23.07.2016;

<http://www.almashriqnews.com/inp/view.asp?ID=107344>, 02.08.2016;

<http://www.almashriqnews.com/inp/view.asp?ID=107443>, 03.08.2016;

<http://www.almashriqnews.com/inp/view.asp?ID=107600>, 07.08.2016.

⁴⁸<http://www.alsumaria.tv/videos-on-Demand?title=موافق-دينية-ما-بعد-الانقلاب-في-تركيا-> نشر &ID=10777, 16.07.2016.

⁴⁹<http://www.iba.org.il/arabil/arabic.aspx?classto=InnerKlali&entity=1174968&type=1&topic=188>,

<http://www.iba.org.il/arabil/arabic.aspx?classto=InnerKlali&entity=1171050&type=1&topic=188>,

<http://www.iba.org.il/arabil/arabic.aspx?classto=InnerKlali&entity=1171050&type=1&topic=188>, 16.07.2016.

ettiğini ve bu kişi hakkında Türkiye'nin uzun süredir bilgi sahibi olduğunu ifade etmiştir⁵⁰.

İsrail milletvekili Talib Arar'ın İsrail hükümetini Türkiye'deki darbe girişimini desteklemekle suçladığı ele alınan *Times of Israel* gazetesinde, İsrail hükümetinin darbe girişimin ardından Filistin'de ve İsrail'de Erdoğan'a destek çıkmak için gösteri yapmak isteyen kişileri gözaltına aldığı ifade edilmiştir⁵¹. Türk ordusunun *bulldog* cinsi bir yırtıcı köpek iken Erdoğan'ın emirlerine amade bir süs köpeği haline dönüştürüldüğü ifadeleri yer almıştır.⁵²

Haaretz gazetesinde Türkiye'deki birçok gazetecinin Türkiye'den göç ettiği ve tutuklanan darbeci askerlerin işkence ve tecavüze uğradığı haberi yer almıştır⁵³. Erdoğan'ın Türkiye'nin kimliğini değiştirmek için demokrasiyi suistimal edeceğini ifade eden gazete, mükemmel bir ordunun içinde tasfiye hareketini başlatarak da Türkiye'nin geleceği ile oynadığını ifade etmiştir⁵⁴. *Yedioth Ahronoth* gazetesi de aynı görüşte bulunmuş ve Erdoğan'ın Türkiye'yi monarşik bir yönetimle yönettiğini ve bu tasfiyesinin Türkiye için bir felaketi de beraberinde getireceğini savunmuştur⁵⁵.

The Jerusalem Post gazetesi de darbe haberlerini ilk andan itibaren satır başlıklarına alan gazetelerin başında gelmektedir. Ancak diğer bütün gazeteler gibi o da bu haberler aracılığı ile Türkiye hükümetine yüklenmeye çalışmış, darbeyi Erdoğan'ın kendi meşruiyetini pekiştirmek için düzenlediğinin ihtimaller dahilinde olduğunu ifade etmiştir. Erdoğan'ı modern dönemin sultanı olmak istemekle suçlayan haberlerde, bunu diktatörce yöntemler işleyerek yaptığı dile getirilmiştir. Erdoğan'ın zamanında IŞİD'e yardım ederek bu örgütü büyüttüğü ve IŞİD tarafından ihanete uğradıktan sonra şimdi de kendisinin senaryosu olması muhtemel olan darbe girişimi ile karanlık günler yaşayacağı iddia edilmiştir⁵⁶.

50

<http://www.iba.org.il/arabil/arabic.aspx?classo=InnerKlali&entity=1173807&type=1&topic=188>, 16.07.2016.

⁵¹ <http://ar.timesofisrael.com/اسرائيل-كانت-تدعم-الانقلاب-في-تركيا-ب/>, 18.07.2016.

⁵² <http://www.timesofisrael.com/can-erdogan-create-a-rock-so-heavy-he-cannot-lift-it/>, 17.07.2016.

⁵³ <http://www.haaretz.com/middle-east-news/turkey/.premium-1.736267>, 11.08.2016;

<http://www.haaretz.com/middle-east-news/turkey/1.733018>, 24.07.2016.

⁵⁴ <http://www.haaretz.com/middle-east-news/turkey/.premium-1.734413>, 31.07.2016;

<http://www.haaretz.com/opinion/.premium-1.733597>, 27.07.2016.

⁵⁵ <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4830611,00.html>, 19.07.2016;

<http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4839279,00.html>, 09.08.2016.

⁵⁶ <http://www.jpost.com/International/Analysis-Why-the-Turkey-coup-failed-and-whats-likely-to-come-next-460561>, 16.08.2016; <http://www.jpost.com/Middle-East/Did-Erdogan-stage-a-coup-against-himself-460782>, 19.07.2016; <http://www.jpost.com/Magazine/Turkey-at-a-crossroads-A-look-inside-the-night-of-the-coup-and-its-aftermath-463845>, 12.08.2016;

<http://www.jpost.com/Middle-East/Possible-that-Erdogan-engineered-coup-former-Pentagon->

İRAN

İran'ın resmi haber kanalı *al-Alam*'da, İran dışişleri bakanlığının darbenin ilk günü Türkiye'nin istikrarına ve güvenliğine Tahran'ın öncelik verdiği ve Türkiye'nin bir an önce istikrarına ve huzuruna kavuşmasını temenni ettikleri yer almıştır⁵⁷. Hükümete bağlı farsça yayın yapan *Farsnews* haber sitesinde, Ayetullah Ali Hamanei'nin İran'ın her ne kadar AKP hükümetine Suriye, Yemen, Irak ve Bahreyn meselelerinde eleştiriler de bulunsa da Türkiye'deki darbe girişimine ne şekilde olursa olsun karşı olduklarına dair yaptığı açıklama yayınlanmıştır. “Türkiye'deki darbe girişiminin arkasında ABD'nin olduğuna dair güçlü deliller vardır. Bu kanıtlandığı takdirde Amerika için büyük bir rezalet olacaktır” ifadesini kullanan Hamanei, ABD'nin sadece İran'a düşmanlık beslemediğini, Türkiye'deki İslami eğilimin güçlenmesinden de rahatsızlık duyduğunu ve Türkiye'deki darbenin bastırılmasının ardından ABD'nin Türk halkının gözünde rezil olduğunu ifade etmiştir. İran'ın bütün ülkelerin meşru hükümetlerine karşı aynı duruşu sergilediğini, Türkiye'nin Irak ve Suriye'den farkının olmadığını ve bu ülkelerdeki meşru hükümetlerin ve sistemlerinin (State System) istikrarını destekledikleri gibi Türkiye'de de Erdoğan'ın meşru hükümetinin sonuna kadar arkasında olacaklarını belirtmiştir⁵⁸.

Diğer yandan, “Türkiye'nin güvenliğinin sarsılması İran'ın da güvenliğinin sarsılması demektir” ifadesini kullanan İranlı yetkililer Türkiye'nin istikrarının bölgenin de istikrarını etkileyeceği hususunda hem fikir olmuşlardır. İran Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Müdürü Dr. Kayhan Barzegar'ın İran resmi gazetesi *Tabnak*'a yaptığı şu açıklama ise İran'ın Türkiye'deki darbeyi neden desteklemediğini özetler niteliktedir: “İran, Türkiye'deki militer bir hükümetin (Military Government) varlığına elbette karşıdır. Çünkü bu husus hem İran hem de bölgesel dengeler açısından kabul edilemez sonuçlar yaratacaktır. Militer bir hükümet demek Türkiye'yi Batı'ya mahkum etmek ve ona bağlı kılmak demektir. Batı'nın bölgedeki hakimiyetini bertaraf etmek isteyen İran gibi bir ülke için böyle bir yapıyı kabul etmek imkansızdır. Diğer yandan, İran her ne kadar Türkiye'ye bazen eleştirel yaklaşımda olsa da bunu olumlu ve yapıcı bir bakış açısıyla (Positive Critical View) yapmaktadır. Zira İran Türkiye'nin bölgesel dış politikasını eleştirmektedir, ancak onunla ilişkiyi her zaman ilerletme çabası gütmektedir. İlişkilerin gelişmesi ve yakınlaşması her iki ülke açısından da güvenliği sağladığı gibi İslami kaygılarda ortak zemin bulma açısından birçok faydayı da beraberinde getirmektedir. Bağimsız bir Türkiye bölge dengeleri açısından ve

official-tells-Post-462243, 24.07.2016.

⁵⁷<http://fa.alalam.ir/news/1839535>, 16.07.2016; http://www.alnour.com.lb/ar/news/politics/2016-07-16_132614/الترك-العسكري-الانقلاب-بفشل, 17.07.2016.

⁵⁸ <http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=13950511000940>, 02.08.2016.

PKK ve DAESH ile mücadele açısından da militer bir devlete nazaran daha etkili bir güce sahiptir. Militer bir devlet ülke içindeki istikrarı ve milli birliği sağlamayacağı gibi, bağımsız bir Türk hükümeti bu milli dokuyu ve birliği içerde sağlayacağı gibi, bu istikrarlı ve huzurlu ortam onu bölgesel sorunlara karşı da daha güçlü kılacaktır⁵⁹.

Tabnak, Seyyid Ali Hameney'in baş danışmanı olan Ali Ekber Velayeti'nin Türkiye'deki askeri darbenin kabul edilemez olduğunu ve İran'ın darbe gecesi Türkiye'nin istikrarı ve meşru hükümetin idamesi için harekete geçtiğini belirterek, İran İslam devletinin dünyanın neresinde olursa olsun herhangi bir hukuk devletine ve demokrasiye karşı yapılan her türlü askeri kalkışmanın ve müdahalenin karşısında olacağını altını çizdiğini belirtmiştir⁶⁰.

Darbe sonrası iki ülke arasında gelişen yakın irtibat ve görüşmelerin ardından İran tarafından Türkiye ve Erdoğan hakkında oldukça olumlu yorumların yapıldığı gözlemlenmiştir. İran'ın resmi haber kanalı *Press Tv* de yayınlanan haberlerde Erdoğan'ın son 2 yılda daha çok sevildiği, özellikle de darbe girişiminin ardından halkın gözündeki yerinin daha da yükseldiğinin yapılan anketlerle ortaya çıktığı ifade edilmiştir⁶¹. Türkiye'nin bölgedeki etkili ve güçlü aktörlerden olduğunu belirten Dışişleri Bakan Yardımcısı Hüseyin Caberi'nin bazı meselelerde farklı bakış içinde olsalar da Türkiye ile positif diyalog içinde olmaktan ve ana meselelerde ortak fikirde buluşmaktan memnuniyet duydukları aktarılmıştır⁶².

Darbenin ardından civar ülkelerle özellikle de Rusya ve İran ile ilişkilerin yakınlaşmasının oldukça sevindirici olduğunu aktarmaya çalışan *Press TV*, Türkiye'nin eski hatalarını telafi edici girişimlerinin bu ülkeler açısından oldukça olumlu olduğunu ifade etmiştir. Darbe sonrası yapılan tasfiyelerin de Türk hükümeti tarafından en iyi şekilde yapıldığını belirten haber ajansı, halkın bu tasfiyeden memnun olduğunu ve Erdoğan'ı desteklediğini belirtmiştir⁶³.

KUVEYT

Darbenin ertesi günü darbeyi bütün detaylarıyla ele alan Kuveyt'in *al-Anba* gazetesi⁶⁴, ilerleyen günlerde Türkiye hükümetinin icraatlarını eleştiren

⁵⁹ <http://www.tabnak.ir/fa/news/611738/مقامات-عربستان-وامارات-درب-شبه-کوندتا-خایشان-بر-ده-بود>, 05.08.2016.

⁶⁰ <http://www.tabnak.ir/fa/news/611907/ولایتی-دست-ایران-در-موضوع-هسته-ای-بیسته-نیست>, 07.08.2016.

⁶¹ <http://www.presstv.ir/DetailFa/2016/08/12/479628/Turkey-Erdogan-poll-coup>, 01.08.2016.

⁶² <http://www.presstv.ir/Detail/2016/08/15/480162/Iran-Turkey-Syria-Russia-Hossein-Jaberi-Ansari>, 15.08.2016.

⁶³ <http://www.presstv.ir/Detail/2016/08/09/479239/Turkey-Russia-West-Dawson>, 09.08.2016.

⁶⁴ <http://www.alanba.com.kw/ar/arabic-international-news/669211/16-07-2016-بالتفصیل-والصور-شاهد>، 16.07.2016; <http://www.alanba.com.kw/ar/arabic-international-news/669705/18-07-2016-3-انقلاب-الساعات-ال-اسرار>، 18.07.2016.

yazılara yer vermiştir. Bu yazılarda, Erdoğan'ın Beşşar Esad'dan bir farkının olmadığı, hukuk devleti adı altında binlerce kişiyi tutuklayıp işkence altında sorguladığı belirtilerek, Erdoğan yanlılarının ikinci bir darbe dalgasına maruz kalabileceklerinin büyük ihtimali üzerinde durulmuştur⁶⁵. Birçoğunda AKP hükümetinin başarısı övülmüş, darbe yanlısı olan birçok Körfez ülkesinin bu tavırlarından vazgeçmeleri için tavsiyelerde bulunulmuştur. Ancak, bu makalelerde bile Erdoğan'ın Ortadoğu'daki dış politikası eleştirilmiş ve asla bu başarının övülmesiyle Erdoğan hükümetini desteklediklerinin anlaşılması gerektiğinin altı çizilmiştir. Erdoğan'ın "gel gitli" politikasının bölgedeki terörü beslediği vurgulanarak, Rusya ve İran ile yakınlaşmasıyla birlikte Suriye meselesinde bile samimi olmadığı ifade edilmiştir. Erdoğan'a kerhen de olsa destek çıkılması gerektiğini ifade eden bu yazılarda, ancak onun gibi güçlü bir Sünni müttefik sayesinde İran'ın bölgeyi işgal etmesine karşı koyabilecekleri belirtilmiştir⁶⁶.

Darbeyi bütün detaylarıyla ele alan *al-Anba* haber ajansı, Gülen'in Erdoğan'ın baskısı yüzünden 2010 yılında Amerika'ya kaçtığına ve o günden beridir Erdoğan ile büyük çatışma yaşadığına değinmiştir⁶⁷. "İhvanlı bir vizyonla" Türkiye'nin bir asırdır içinde yaşadığı ve başarılı bir geçmişe sahip olan laikliği nasıl ortadan kaldıracaklarını merak ettiğini savunan gazete, darbenin ardından tutuklamaların eski milletvekillerini de kapsadığına değinmiştir⁶⁸.

al-Siyassah gazetesi ise, Türkiye'nin tutuklamalar zinciri ile büyük bir hapisaneyeye dönüştüğünü ve "İhvanlı Erdoğan'ın" terörist İhvan ile mücadele eden Körfez ülkelerinin önünde büyük bir engel olduğunu belirterek, bu terörist faaliyetlerde bulunan kişileri desteklediği sürece kendi ülkesinde de sorun yaşayacağını dile getirmiştir⁶⁹. Darbeden çok önce Erdoğan'ın ülke çapında bir temizlik operasyonuna hazırlık yaptığını, bunun darbenin hemen ertesi günü yapılan operasyonlardan belli olduğunu belirtmiştir. "İhvanlı Erdoğan"

⁶⁵ <http://www.alanba.com.kw/ar/last/669249/17-07-2016> -- فجر - السعيد لمؤيدي - أردوغان - الأمور في تركيا - 17.07.2016. /، تنتهي - بسلام - ولا - تتباكو - مستقبلًا - على - مجازر - أي - حاكم - عربي

⁶⁶ <http://www.alanba.com.kw/kottab/zaar-alrashedi/669578/18-07-2016> -- تركيا - بين - الانقلاب - و - الخليج -، /، <http://www.alanba.com.kw/kottab/abdulhadi-alsaleh/669875/19-07-2016> -- العربي -، 18.07.2016; <http://www.alanba.com.kw/kottab/ali-abdulrahman-alhwayl/669869/19-07-2016> -- عودة - اردوغان -، 19.07.2016; <http://www.alanba.com.kw/kottab/ali-abdulrahman-alhwayl/669869/19-07-2016> --، 19.07.2016; <http://www.alanba.com.kw/kottab/ali-abdulrahman-alhwayl/669869/19-07-2016> --، 19.07.2016.

⁶⁷ <http://www.alanba.com.kw/ar/arabic-international-news/669211/16-07-2016> -- بالفيديو - و - الصور - شاهد -، /، <http://www.alanba.com.kw/ar/arabic-international-news/672372/25-07-2016> --، 16.07.2016. /، احداث - تطورات - محاولة - الانقلاب - العسكري - في - تركيا

⁶⁸ <http://www.alanba.com.kw/ar/arabic-international-news/672372/25-07-2016> -- تركيا - تصدر - أوامر -، /، <http://www.alanba.com.kw/ar/arabic-international-news/672581/26-07-2016> --، 25.07.2016; <http://www.alanba.com.kw/ar/arabic-international-news/672581/26-07-2016> --، 27.07.2016. /، الرئيس - التركي - يبرر - تطبيق - عقوبة - الإعدام - الشعب - يدعها -، 27.07.2016. /، <http://www.alanba.com.kw/ar/arabic-international-news/672581/26-07-2016> --، 27.07.2016; <http://www.alanba.com.kw/ar/arabic-international-news/672581/26-07-2016> --، 27.07.2016.

⁶⁹ <https://docs.google.com/gview?url=http://al-seyassah.com/wp-content/uploads/2016/07/17-07-16-01.pdf>، 17.07.2016; <https://docs.google.com/gview?url=http://al-seyassah.com/wp-content/uploads/2016/07/19-07-16-01.pdf>، 19.07.2016.

devriminin start düğmesine basıldığını belirten *al-Seyassah* gazetesi, Osmanlının hilafetinin sakallı bir İslam iken, Erdoğan'ın hilafetinin sakalsız ve kravatlı bir İslam olacağını ve Erdoğan'ın stratejisinin aslında Humeyni ile aynı olduğunu savunmuştur⁷⁰.

BAHREYN

Darbe girişiminin ertesi günü *al-Watan* gazetesi orta yol izleyerek yuvarlak cümlelerle haber servis etmeyi tercih ederken, Türkiye'de darbe olduğunu ve bunu Bahreyn hükümetinin kaygıyla izlediğini ifade etmiştir⁷¹. Türkiye'de bütün sosyal medyanın ulaşımına yasak konulduğunu ancak bu yasağa rağmen, Erdoğan'ın yine de halka seslenerek sokağa çıkmalarını ve demokrasiyi savunmalarını talep ettiğini belirtilmiştir⁷².

Darbenin üçüncü günü twitter hesabından Türkiye'yi tebrik ettiğini duyuran Bahreyn dışişleri bakanlığının, Türk halkı için iyi dilek ve temennilerine yer verilmiştir⁷³. Ancak ilerleyen günlerde AKP hükümeti Körfez İşbirliği Komisyonu'nun temel çıkar ve prensiplerine uluslar arası platformda ters düşen ve halkına partizan tutumlarıyla rahatsızlık veren bir hükümet olarak adlandırılmıştır⁷⁴. *al-Wasatnews* ise Türkiye'nin darbeden sonra geliştirdiği siyasetini cuntacı darbenin yapmak istediğinden daha tehlikeli ve bölgeye zarar verici olarak adlandırmıştır. Davutoğlu'nun tasfiyesiyle başlayan değişimin Amerika'nın bölgedeki çıkarlarına ters düştüğüne değinen gazete, Osmanlı hayalini Arap ülkelerindeki İhvan aracılığı ile gerçekleştirmeyi ümit eden Erdoğan'ın İhvan'ın başarısızlığı ile onlara da sırtını dönerek Rusya-İran ve İsrail ile yeni stratejiler belirlediği dile getirilmiştir⁷⁵.

LÜBNAN

al-Nour haber sitesinde Lübnan cumhurbaşkanı Temam Selam'ın, Türkiye'deki askeri darbe girişimini reddettiği ve Türkiye'nin bir an önce istikrarını ve güvenliğini geri kazanmasını temenni ettiği dile getirilmiştir⁷⁶. Ülkenin en eski gazetelerinden ve laik bir düşünceye sahip olan *as-Safir* darbenin bilançosuna ve yapılan tasfiye haberlerine gerçek rakamlara sadık kalarak yer vermesine rağmen, ilerleyen günlerde Erdoğan'ın bu darbeyi fırsat

⁷⁰ http://al-seyassah.com/الإنه-الانقلاب-الأردو غاني-_-الإخواني/, 16.07.2016.

⁷¹ <http://www.alwatannews.net/PrintedNewsViewer.aspx?ID=204489>, 16.07.2016.

⁷² <http://www.alwatannews.net/NewsViewer.aspx?ID=123124>, 16.07.2016.

⁷³ <http://www.alwatannews.net/PrintedNewsViewer.aspx?ID=204508>, 17.07.2016.

⁷⁴ <http://www.alwatannews.net/PrintedNewsViewer.aspx?ID=204681>, 18.07.2016.

⁷⁵ <http://www.alwasatnews.com/news/1148411.html>, 14.08.2016;

<http://www.alwasatnews.com/news/1147754.html>, 12.08.2016.

⁷⁶ http://www.alnour.com.lb/ar/news/politics/2016-07-16_132614/-عربية-ترحب-132614/ مواقف دولية و اقليمية و عربية ترحب-132614/، 17.07.2016.

bilerek ülke çapında nüfuzunu pekiştirmek ve düşmanlarını tasfiye etmek için kullanacağını dile getirmiştir⁷⁷.

as-Safir, darbe girişimi sonrası hükümetin başlattığı tutuklamalara “Erdoğan’ın Giyotini Bilim Adamı Avında” gibi yakıştırmaları kullanarak günlerce bunu sür manşetten girmiştir⁷⁸. Erdoğan’ın kendisini “melek” Gülen’i de “şeytan” ilan ettiğine değinen gazete, bunu ihtizai bir üslupla ele alarak Erdoğan’ı gözü dönmüş kana susayan Emevi hükümdarı Haccac’a benzetmiştir⁷⁹.

an-Nahâr gazetesi de aynı çizgide yol almış ve Erdoğan’ı Atatürk’ün ülkeye hediye ettiği laikliği ve demokrasiyi bitirmek için uygun vakti kollayan bir fırsatçı diktatör olarak nitelemiştir. Erdoğan’ın Türkiye’ye *modern imparatorluğu* getireceğini savunmuştur⁸⁰.

Lübnan Hizbullah’ının resmi sitesi *al-Manar*’da da ise darbe girişimi en ince detayına kadar ele almıştır. Darbenin ertesi günü yapılan yüzlerce tutuklamalardan hükümetin bu kişilerden önceden haberdar olduğuna işaret ederek darbe girişiminin bu başarılı hazırlıklar yüzden bertaraf edildiğini ifade etmiştir⁸¹. Diğer yandan, darbeyi, Erdoğan’ın dış ve iç politikadaki hatalarının bir neticesi olarak görmüştür⁸².

ÜRDÜN

1971 yılında kurulan Ürdün’ün resmi gazetesi *al-Rai*, devrimin ertesi günü sadece bir tane haber yaparak Türk halkının darbe girişimini bertaraf ettiğini iki cümle ile ifade etmiştir⁸³. 19 Temmuz’a kadar darbe ile ilgili sadece bu haberi yapan gazete, bu tarihten itibaren birkaç haber ile darbe ile ilgili gelişmeleri ele almaya başlamıştır. Genel olarak olayları olduğu gibi yansıtmaya çalışan gazete, arada Erdoğan için diktatör ve tutuklamalar için “Erdoğan’ın Giyotini” benzetmesini yapmıştır⁸⁴.

⁷⁷ <http://assafir.com/Article/1/505837>, 06.08.2016.

⁷⁸

http://assafir.com/article/505697?utm_campaign=magnet&utm_source=article_page&utm_medium=related_articles, 04.08.2016.

⁷⁹ <http://assafir.com/Article/1/505837>, 06.08.2016.

⁸⁰ <http://newspaper.annahar.com/article/444552-اغتياال-اتاتورك>, 10.08.2018.

⁸¹ <http://www.almanar.com.lb/473614>, 16.07.2016; <http://www.almanar.com.lb/471535>, 16.07.2016; <http://www.almanar.com.lb/481567>, 19.07.2016; <http://www.almanar.com.lb/482502>, 19.07.2016; <http://www.almanar.com.lb/518725>, 28.07.2016.

⁸² <http://www.almanar.com.lb/487210>, 30.07.2016; <http://www.almanar.com.lb/491302>, 25.07.2016; <http://www.almanar.com.lb/478509>, 22.07.2016.

⁸³ <http://alrai.com/article/1000462/الانقلاب-يفشل-الاتراك-يحتفل-هكذا>, 16.07.2016.

⁸⁴ <http://alrai.com/article/1000571/العثمانية-الجديدة>, 20.07.2016; <http://alrai.com/article/1000826/العراق-الفاشل-بتركيا>, 22.07.2016;

al-Rai gazetesindeki bazı köşe yazılarında Erdoğan'ın diğer milliyetçi ve laik partilerle birlik olarak tek tip bir Türkiye hedefi için ve HDP gibi demokrat bir Kürt partisini ortadan kaldırmak için çabalayan bir faşist olarak ele alınmıştır⁸⁵. Erdoğan'ın siyasette yükselirken sürekli birilerini kendisi için basamak olarak kullandığına işaret edilerek fırsatçı olarak addedilmiştir. Erdoğan'ın Necmettin Erbakan ile başlayıp Gülen cemaati ile biten yükselme basamaklarında önünde duran dava arkadaşları Abdullah Gül ve Ahmet Davutoğlu gibi kişileri bile tasfiye ettiğini, Gazze meselesini bile kendi yükselişi için basamak edindiğini ve bu meselenin iyi pirim yaptığını görünce İsrail ile normalleşmeye gittiğini dile getirmiştir⁸⁶.

Ürdün İhvan'ın 1993 yılında kurduğu *as-Sabeel* gazetesi, her ne kadar darbe haberlerini çok detaylı bir şekilde ilk günlerde ele almasa da, ilerleyen günlerde bu darbenin başarılı olduğu takdirde İhvan'ın ve Filistin meselesinin büyük zarar göreceğini dile getirmiş ve HAMAS'ın lideri Halid Meşal'in Türkiye hükümetini tebrik eden mesajını günlerce gündemde tutmuştur⁸⁷. Amerika'nın darbecilerin arkasında olduğunu savunan gazete, Mısır medyasının ilk saatlerdeki darbe yanlısı duruşunu da kınadıklarını belirtmiştir⁸⁸.

Gazete, askeri darbenin Mısır'da neden başarılı olurken Türkiye'de başarısız olmasını ele almış ve öz eleştiride bulunmuştur. Mursi'nin Erdoğan gibi tecrübeli, dirayetli, vizyon sahibi birisi olmadığı ve Erdoğan'ın oldukça zekice davranarak darbeden önce ordunun içinde ve güvenlik birimlerinde aldığı önlemleri Mursi'nin almadığını savunan gazete, Mursi'yi saf, gafil ve karar almada korkak olarak nitelemiştir. Mursi'nin Sisi gibi bir generali kendi savunma bakanı yapmasının dahi siyaset tecrübesinin Erdoğan'a nazaran ne kadar da ibtidai ve ferasetten yoksun olduğuna işaret ettiğini belirtmiştir⁸⁹.

MISIR

Darbeyi olduğu gibi aktarmaya gayret gösteren *Ahram* gazetesi, ilerleyen günlerde Erdoğan ve darbe sonrası icraatlar hakkında haksız iddialarda bulunarak rötarlı bile olsa darbenin başarısızlığını Türkiye'nin aleyhine çevirmek için çabalayan medya ordusuna katılmıştır. Erdoğan'ın ordu için zaten pusuda beklediğini ve darbeden sonra geniş tasfiye yelpazesıyla asrın diktatörlüğüne soyunarak orduyu zayıflatmak için kollarını sıvadığını

⁸⁵ <http://alrai.com/article/1002047/كتاب-تركيا-ديمقراطية-الغاء-والتعصب-القومي>, 27.07.2016.

⁸⁶ [http://alrai.com/article/1001170/\(1\)كتاب-ونحن-لدينا-دولة-موازية-\(1\)](http://alrai.com/article/1001170/(1)كتاب-ونحن-لدينا-دولة-موازية-(1)), 23.07.2016.

⁸⁷ <http://assabeel.net/فلسطين/item/185883-الانقلابية-المحاولة-الانقلابية>, 11.08.2017.

⁸⁸ <http://assabeel.net/essays/item/182215-الانقلاب-الفاشل-والمآزق-الأمريكي>, 17.07.2016;

<http://assabeel.net/فلسطين/item/182395-انقلاب-تركيا-نجاح-الخاسر-ين-لو-نجاح-انقلاب-تركيا>,

18.07.2016; <http://assabeel.net/مصر/item/182067-الإعلام-المصري-في-سقطه-مهنية-جديدة-في-الإعلام-المصري>, 17.07.2016.

⁸⁹ <http://assabeel.net/users-views/item/186021-لماذا-نجاح-الانقلاب-في-مصر-وفشل-في-تركيا>, 12.08.2016.

belirtmiştir. Aslında 2003 yılından beridir kendi lejyon askerlerini oluşturarak bu tasfiye operasyonu için hazırlık yaptığı dile getirilmiştir. Erdoğan'ın IŞİD'den farkının olmadığını savunan gazete, tıpkı onun gibi acımasızca ülke çapında kıyım yaptığını ve bir gün bu hatalı stratejisinin bedelini ödeyeceğini iddia etmiştir⁹⁰.

Shorouk gazetesi de farklı bir üslup izlememiş, Erdoğan'ı asrın sultanı olmak istemekle suçlayarak, yakın zamana kadar Müslüman Kardeşlerin Türkiye lideri olarak gördüğü Gülen'i çıkarları bitince en büyük düşmanı olarak gördüğü için ona düşman kesildiğini iddia etmiştir⁹¹.

Youm gazetesinde de aynı düzeyde olumsuz haberler devam etmiş, Erdoğan birçok kez Hitler'e benzetilmiştir. İdeolojisinde bile dengesiz olduğunu ifade eden gazete, elinde tuttuğu Mısırlı İhvanları Mısır hükümetine teslim etmeyi reddederken Amerika'dan Gülen'i iade etmesini isteyerek çifte standart uyguladığı iddia edilmiştir. Gülen'in Amerika'dan deport edilmesi durumunda Mısır'ın ona kapılarını açması gerektiğini dile getiren haber kanalı, Gülen'in oldukça derin İslami bilgiye sahip kültürlü bir din adamı olduğunu ve Almanya ve Amerika'da en güçlü Müslüman cemaatinin lideri olduğunu belirterek Gülen'in Mısır'a gelmesi halinde bunun Mısır için büyük bir kazanç olacağı ifade edilmiştir. İhvan'ın Erdoğan'a yönelik kendi içinde bölünmeye gittiğini belirten gazete, bazı İhvan'ın Erdoğan'ı zalim ve diktatör olarak gördüğü için artık onu İhvan'dan görmediklerini savunmuştur⁹².

YEMEN

al-Thawra haber sitesinde darbe öncesi diktatörce icraatlar içinde olduğu belirtilen Erdoğan'ın, muhalif partilere ve medyaya yönelik despotça yaptırımlar içinde olduğu dile getirilmiştir. Darbe sonrası gelişmeler objektif bir habercilik açısından her ne kadar birebir aktarılsa da, bunun bir Erdoğan tiyatrosu olduğu ve kendi yükselişi için bir basamak olarak kullanmak istediği

⁹⁰<http://www.ahram.org.eg/NewsQ/537959.aspx>, 17.07.2016;
<http://www.ahram.org.eg/NewsQ/538200.aspx>, 18.07.2016;
<http://www.ahram.org.eg/NewsQ/538459.aspx>, 19.07.2016;
<http://www.ahram.org.eg/NewsQ/538659.aspx>, 20.07.2016;
<http://www.ahram.org.eg/NewsQ/538834.aspx>, 22.07.2016.

⁹¹ <http://www.shorouknews.com/columns/view.aspx?cdate=09082016&id=6e1616cc-4e3f-41e1-9f8b-5a464fb41a64>, 09.08.2016;
<http://www.shorouknews.com/news/view.aspx?cdate=17072016&id=98ccf111-918f-4180-bdd5-05c5660b1479>, 17.07.2016.

⁹² <http://www.youm7.com/story/2016/7/24/2813788/-اسطنبول-تستعد-لتجمع-من-اجل-الديمقراطية-وحملة-الوجه-القيبيح-لأردوغان-24.07.2016>; <http://www.youm7.com/story/2016/7/23/2812494/-رجب-ميكس-الحاجة-والعكس-يرفض-تسليم-قيادات-المسلماني-يتساءل-لماذا-لا-تستضيف-مصر-فتح-الله-جولن-23.07.2016>;
<http://www.youm7.com/story/2016/7/19/2807505/-اذا-قامت-دبور-زن-على-خراب-عشه-2819381-19.07.2016>; <http://www.youm7.com/story/2016/7/28/-اخوانية-تجمد-دعمها-لأردوغان-28.07.2016>.

ifade edilmiştir. İsrail'e Filistin için "One minute!" dedikten sonra onunla normalleşmeye giderek anlaşma yaptığına değinerek bunun bir show olduğunu herkese ispatladığını ve İsrail ve Amerika ile kim iyi ilişki içine girdiyse sonunun hep hüsrarla biteceğini belirtmiştir. Günlerce yayınlanan yazıların ortak yanı ise bu darbeyi Erdoğan'ın Amerika'nın ve İsrail'in yardımıyla başardığı yönündedir. Yazılanlara göre, ne Amerika ne de İsrail bölgede en güçlü Müslüman müttefikleri olan Türkiye'yi laik ordunun eline vererek kaybetmek istemeyeceklerdir. Çünkü bu iki ülke ancak Türkiye üzerinden ılımlı İslam'ın ve laik İslam'ın projesini Ortadoğu'da gerçekleştirecek, bu ülkenin sayesinde İsrail daha güvenli şekilde yaşayabilecektir⁹³.

al-Saba haber sitesi sadece iki gün darbeyle ilgili birkaç haber vermekle yetinmesine rağmen⁹⁴, *al-Wasat* gazetesi İsrail'in en güçlü müttefiği olarak Suudi Arabistan, Ürdün ve Mısır'dan sonra Türkiye'nin de darbeden sonra bu üçlüye katılmak zorunda olduğunu belirterek Arap Baharı'nın bu dört ülkeyi İsrail'e bağlamasının kaçınılmaz olduğunu ifade etmiştir. Habere göre bu ülkelerin her biri kendi içinde ciddi korkular ve tehlikeler atlatmışlardır. Ürdün kralını destekleyen bedevi aşiretler artık IŞİD'e kayarken, Arabistan'ın içi hem şii halka uyguladığı diktatörlük yüzünden hem de memnun edemediği radikal İslamcı Sünniler yüzünden cadı kazanı gibi kaynamaktadır. Bölgedeki en fakir ülkeler arasında yer alan Mısır da açlık sınırını çoktan geçmiştir. Türkiye'de ise darbe her ne kadar başarısız olsa da bu Türkiye'nin her zaman sağ çıkacağı anlamına gelmemektedir, artık içerden ve dışarıdan birçok tehlikeyle yüz yüzedir. Ancak can simidi olarak sarıldıkları İsrail'in onları emin sulara götüreceği de çıkarlarına göre değiştiği için bu ülkelerde her zaman durumlar bıçak sırtında devam etmeye mahkumdur ifadeleri kullanılmıştır⁹⁵.

SURİYE

Darbe gecesini Suriye hükümetinin sevinç gösterisinde bulunduğu Erdoğan hükümetinin yıkılmasından mutluluk duyduğuna dair açıklamalar yaptığı Türk ve Arap sosyal medyasında dolaşmasına rağmen, biz hükümete bağlı *Raialyoum* ve *Syrianow* haber sitelerinde böyle bir habere ya da ifadeye rastlayamadığımız gibi, bilakis bu sitelerde Beşşar Esad'ın Türkiye'deki darbenin başarısız olmasından en büyük çıkar sağlayacak olan kişi olduğu dile getirilmiştir. Bu haberlere göre Erdoğan bir süredir başlattığı civar ülkelerle

⁹³<http://www.althawranews.net/archives/414398>,

<http://www.althawranews.net/archives/414398>,

<http://www.althawranews.net/archives/415012>,

<http://www.althawranews.net/archives/415348>,

<http://www.althawranews.net/archives/415145>, 20.07.2016.

⁹⁴ <http://www.saba.ye/ar/news433582.htm>, 16.07.2016.

⁹⁵ <http://www.alwasat-ye.net/?ac=3&no=48205>, 26.07.2016.

05.03.2016;

17.07.2016;

20.07.2016;

21.07.2016;

sıfır sorun politikasını Suriye ile de devam ettirecektir⁹⁶. Bu haber ajansları bazı Arap ülkelerinin Mısır'daki darbeyi desteklerken Türkiye'deki darbeye karşı olmalarını kinamıştır. Gazze ve Batı Şeria Araplarının da darbe girişimi gecesi bir araya gelerek darbeye karşı durdukları ve ilk defa ve belki de son defa bir konuda birleşmeler de bunun oldukça sevindirici olduğu belirtilmiştir⁹⁷.

Darbenin dış mihraklarını masaya yatıran *Syrianow* haber sitesi, darbeye adı karışan rütbeli askerlerin hepsinin Amerika ile bağlantı içinde olduklarını ve son dönemde Erdoğan'ın Amerika'nın bölgedeki çıkarlarına ters düşen icraatlarından ötürü Amerika tarafından bu darbeyi yapmaları için destek gördüklerini dile getirmiştir. Darbeden önce Erdoğan'ın Rusya ve İran tarafından darbeye karşı uyarıldığını ifade eden ajans, Erdoğan'ın darbeden sonra bölgede icra ettiği yanlış diplomasisinden geri adım atmasının belkide darbenin tek hayırlı yönü olduğunu belirtmiştir. Suriye'nin her zaman darbelerin karşısında olduğunu, tek çözümün demokraside olduğunu ve bütün ihtilafların sandık başlarında çözümlenmesi gerektiğini belirterek, Batı'nın Suriye'de meşru hükümeti devirmek için zor kullanmasının ve halkı buna karşı konuşturmasının demokrasiye aykırı olduğunu ifade etmiştir⁹⁸. Suriye'deki iç savaşı destekleyen ve darbenin gerçekleşmesinde parmağı olan Suudi Arabistan'ın, Erdoğan'ın İran ve Rusya'ya yönelmesiyle birlikte elinin daha da güçsüzleşeceğini belirterek darbe girişiminin ardından bu ülkelerin çıkarlarının zarar göreceğini dile getirmiştir⁹⁹.

Sonuç

Ortadoğu haber ajansları üç hafta boyunca incelendiğinde genel olarak hepsinin darbe karşıtı olduğu ön plana çıksa da ve ilk bakışta Türkiye'deki demokratik hareketin yanında oldukları hissini bizde uyandırsa da, ilerleyen günlerde genellikle Katar, Suudi Arabistan, Mısır, İsrail, BAE, Ürdün, Kuveyt, Bahreyn ve Lübnan haber ajanslarında Türkiye hükümeti karşıtı ya da darbe yanlısı tutumlar gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra, bu ülkelerin darbe girişiminden sonraki günlerde medya algısı daha hassas kantarlarla incelendiğinde bu medya kuruluşlarının bir takım analizler aracılığıyla Türkiye aleyhine subliminal mesajları zihinlere iletildiği gözlemlenmiştir. Yemen darbe yanlısı herhangi bir duruş sergilememesine rağmen Erdoğan hakkında ciddi ithamlarda bulunmuştur.

⁹⁶ <http://www.raialyoun.com/?p=477876>, 16.07.2016; <http://www.raialyoun.com/?p=477946>, 16.07.2016; <http://syrianow.sy/index.php?d=2&id=147134>, 20.07.2016.

⁹⁷ <http://www.raialyoun.com/?p=479811>, 18.07.2016.

⁹⁸ <http://syrianow.sy/index.php?d=36&id=147688>, 28.07.2016;

<http://syrianow.sy/index.php?d=36&id=146859>, 16.07.2016;

⁹⁹ <http://syrianow.sy/index.php?d=2&id=147616>, 27.07.2016;

Türkiye'nin iktisadi ve askeri açıdan bölgedeki en güçlü ülke olduğu ve demokrasiyi diğer Ortadoğu ülkelerine nazaran daha olgun ve gelişmiş versiyonuyla yaşadığı ikrar edilip darbenin karşısında muhalefetiyle birlikte tek vücut olarak direnmesi bu ülkeler tarafından alkışlansa da, Erdoğan'ın karizmatik ve güçlü imajına karşı beslenen gizli öfke ve son dönemde Türkiye'nin bölgedeki ulusal çıkarlarını ön plana çıkaran diplomatik ve stratejik adımlar atmasına karşı duyulan hayal kırıklığı çıkan köşe yazılarında ya da haberlerde kendini göstermiş, eski hasımları olarak tarih boyunca ders kitaplarında okudukları Türkiye'nin Osmanlı geçmişine atıflar da yapılarak "eski düşmandan dost olmaz" imajının henüz zihinlerden silinmediği gözlemlenmiştir.

Diğer yandan, bu ülkelerin haber ajanslarında Türkiye'nin bölgedeki en güçlü Sünni bir ülke olması hasebiyle yanında kerhen (takiyye yaparak) bile olsa durulması gerektiğinin vurgulanması ve Türkiye ile bağların belirli çıkarlara ve beklentilere dayandırılması, bu bağların çıkar bağı üzerine kurulu olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu da bize son tahlilde Türkiye hükümetinin önce kendi maslahat ve bekasını gözeten stratejik ilişkilerinin ve önceden husumet yaşadığı civar ülkelere karşı attığı olumlu adımlarının oldukça isabetli bir karar olduğunu ve Türkiye'nin geleceği için umut vaat edici olduğunu ispatlamaktadır.

Yukarıda saydığımız ülkelerin darbe öncesi ve sonrası Erdoğan'a yönelik sert eleştirileri Türkiye'nin Erdoğanlaşması, Erdoğan'ın diktatör ve padişah eğilimli olması ve laikliği ortadan kaldırmak için darbeyi bahane ettiği gerekçesi üzerine temellendirilmesinin yanı sıra, Türkofobi haline dönüşmüştür. Suriye, Irak, İran ve Hizbullah'ın darbeden önce Türkiye'ye karşı yönelttikleri eleştirileri ise, Türk hükümetinin bölgedeki Amerikan ve İsrail çıkarlarına hizmet ettiği ifade edilerek yapıcı eleştiriler olarak kendisini göstermiştir. Bu ülkelerin hükümet ve hükümet yanlısı gazeteleri incelendiğinde bu ülkeler açısından darbenin başarısız olmasının hem bölge güvenliği ve dengeleri açısından hem de bölgenin İslamlaşmasından rahatsızlık duyan Amerika'nın çıkarlarına ters düşmesi açısından olumlu bulunduğu ve Erdoğan'ın meşru hükümetinin sonuna kadar arkasında olduklarını belirttikleri saptanmıştır.

Son olarak, makalemizde hükümet ya da hükümet yanlısı gazetelerin haberleri ve köşe yazıları incelendiğinde Ortadoğu ülkelerinin darbe sonrası Türkiye'ye karşı dolaylı ya da aleni bir şekilde ikiye bölünmüş olduğu ortaya çıkmaktadır ki bu aslında bölgenin hatta dünyanın iki kutbunun vazgeçilmez fotoğrafının da birer örneği niteliğindedir. Jeostratejik ve jeopolitik hedefler doğrultusunda oluşan bu iki kutbun bir başını Batı ve Amerika çekerken, diğer ucunu şüphesiz Rusya ve Çin çekmektedir. Açıkçası, her bir Ortadoğu ülkesinin bu iki kutbun neresinde durduklarını anlamak için darbe öncesi hiçbir şekilde Amerikan desteği görmemiş ya da onunla koordine içinde olmamış

ülkeler ya da bunun karşısında olan ülkeler olarak iki ayrı liste yapmamız bile yeterli olacaktır. Türkiye'nin güçlü, istikrarlı ve bağımsız bir Müslüman ülke olmasından rahatsızlık duyan ve bunu darbeden sonra gizlemekten çekinmeyen Batı'nın yanında makalemizde geçen yazılarla dolaylı ya da aleni bir şekilde yer alan ülkeler Türkiye açısından ilerleyen günlerde stratejik açıdan yeniden değerlendirilecek ülkelerdir. Erdoğan hükümeti ile birlikte önce Türkiye'de sonra da bölgede yükselişe geçen İslami uyanış hareketini ve ekonomik kalkınmayı kendi çıkarlarına ters düşüğü için akamete uğratmak için darbe girişiminin arkasında duran Batı'nın yanında saf tutan her bir eleştiri ne kadar küçük olursa olsun yıkıcı bir eleştiri olduğu sürece ve hiçbir geçerli gerekçeyle desteklenmediği sürece Batı'nın Türkiye için uygulamak istediği planlara hizmet edecektir.

Kaynakça

- <http://aawsat.com/home/article/689031/اردوغان-يدير-ظهوره-للسور-بين-ويتجه-للتطبيع-مع-الأسد/> 14.07.2016.
- <http://aawsat.com/home/article/689031/اردوغان-يدير-ظهوره-للسور-بين-ويتجه-للتطبيع-مع-الأسد/> 14.07.2016.
- <http://aawsat.com/home/article/690361/الجيش-التركي-أعلن-تولييه-السلطة-في-البلاد-إثر-انقلاب-عسكري/> 15.06.2016.
- <http://aawsat.com/home/article/690836/الجيش-التركي-يعلم-الاستيلاء-على-السلطة-واردوغان-محاولة-الانقلاب-ابن-نتج> 16.07.2016.
- <http://aawsat.com/home/article/691951/العالم-يترقب-بجزر-خطوات-الرئيس-التركي-وسط-مخاوف-من-عصفه-08.07.2016>
- <http://aawsat.com/home/article/692091/طارق-الحميد/فشل-الانقلاب-وعمقت-أزمته-كيا/> 18.07.2016.
- <http://aawsat.com/home/article/692091/طارق-الحميد/فشل-الانقلاب-وعمقت-أزمته-كيا/> 18.07.2016.
- <http://aawsat.com/home/article/694586/هدى-الحسيني/انتصار-اردوغان-لا-بيتر-جم-بالانتقام/> 21.07.2016.
- <http://aawsat.com/home/article/695346/استطلاع-ثلاثا-الألمان-يرون-في-الانقلاب-سيناريو-حكومة/> 22.07.2016.
- <http://aawsat.com/home/article/695921/محمد-الرميحي/قراءة-محايدة-في-أسباب-انقلاب-فاشل/> 23.07.2016.
- <http://aawsat.com/home/article/697346/ديانا-مقد/قلق-عميق/> 25.07.2016.
- <http://aawsat.com/home/article/698371/طارق-الحميد/ولا-تزال-الحيرة-مستمرة/> 26.07.2016.
- <http://aawsat.com/home/article/698831/انقلاب-تركيا-«العلمانية»-هي-الحل/> 27.07.2016.
- <http://alghad.tv/tag/لقاء-جولن-مع-قناة-الغد/> 03.08.2016.
- <http://almanar.com.lb/471535/> 16.07.2016.
- <http://alrai.com/article/1000462/صور-هكذا-احتفل-الاتر-الف-بفشل-الانقلاب/> 16.07.2016.
- <http://alrai.com/article/1000571/كتاب-المكارتة-في-نسختها-العثمانية-الجديدة/> 20.07.2016.
- <http://alrai.com/article/1000826/عربي-ودولي/أوروبا-مصوران-يرويان-قصة-الانقلاب-الفاشل-بتر-كيا/> 22.07.2016.
- <http://alrai.com/article/1001170/1/كتاب-ونحن-لدينا-دولة-موازية-1/> 23.07.2016.
- <http://alrai.com/article/1002047/كتاب-تر-كيا-ديمقراطية-اللغاة-والتعصب-القومي/> 27.07.2016.
- <http://al-seyassah.com/الإخواني/> 16.07.2016.
- <http://ar.timesofisrael.com/السراييل-كانت-تدعم-الانقلاب-في-تر-كيا-ب/> 18.07.2016.
- <http://arabi21.com/story/932096/أردوغان-أمير-خطر-أول-من-اتصل-لبيلة-الانقلاب-فمن-الثاني/> 31.07.2016.
- <http://assabeel.net/essays/item/182215/الانقلاب-الفاشل-والمأزق-الأمريكي-17.07.2016>
- <http://assabeel.net/users-views/item/186021-1/إمادنا-نجاح-الانقلاب-في-مصر-وفشل-في-تر-كيا-12.08.2016>
- <http://assabeel.net/فلسطيني/item/182395/مشعل-كان-الفلسطينيون-أول-الخاسرين-لنجاح-انقلاب-تر-كيا-18.07.2016>

- <http://assabeel.net/مشعل-بيهنى-الشعب-التركي-يافشال-المحاولة-الانقلابية-185883/item/فلسطين/>, 11.08.2016.
- <http://assabeel.net/سقطه-مهنية-جديدة-في-الإعلام-المصري-182067/item/مصر/>, 17.07.2016.
- <http://assafir.com/Article/1/505837/>, 06.08.2016.
- <http://assafir.com/Article/1/505837/>, 06.08.2016.
- http://assafir.com/article/505697?utm_campaign=magnet&utm_source=article_page&utm_medium=related_articles, 04.08.2016.
- <http://dailycaller.com/2016/07/13/new-ties-emerge-between-clinton-and-mysterious-islamic-cleric/>, 13.07.2017.
- <http://fa.alalam.ir/news/1839535/>, 16.07.2016.
- <http://fa.alalam.ir/news/1839535/>, 16.07.2016.
- <http://hozehmadani.salehin.ir/2016/08/02/إتهام-دخلت-كويتاي-تركيه-مايه-سواي-?print=1>, 02.08.2016.
- <http://newspaper.annahar.com/article/444552-إغتيال-أتاتورك->, 10.08.2018.
- <http://www.ahram.org.eg/NewsO/537959.aspx>, 17.07.2016.
- <http://www.ahram.org.eg/NewsO/538200.aspx>, 18.07.2016.
- <http://www.ahram.org.eg/NewsO/538459.aspx>, 19.07.2016.
- <http://www.ahram.org.eg/NewsO/538659.aspx>, 20.07.2016.
- <http://www.ahram.org.eg/NewsO/538834.aspx>, 22.07.2016.
- <http://www.alanba.com.kw/ar/arabic-international-news/669211/16-07-2016-بالفيديو-والصور-شاهد-->
<http://www.alanba.com.kw/ar/arabic-international-news/669211/16-07-2016-بالفيديو-والصور-شاهد-> 16.07.2016.
- <http://www.alanba.com.kw/ar/arabic-international-news/669211/16-07-2016-بالفيديو-والصور-شاهد-->
<http://www.alanba.com.kw/ar/arabic-international-news/669211/16-07-2016-بالفيديو-والصور-شاهد-> 16.07.2016.
- <http://www.alanba.com.kw/ar/arabic-international-news/669211/16-07-2016-بالفيديو-والصور-شاهد-->
<http://www.alanba.com.kw/ar/arabic-international-news/669211/16-07-2016-بالفيديو-والصور-شاهد-> 16.07.2016.
- <http://www.alanba.com.kw/ar/arabic-international-news/669211/16-07-2016-بالفيديو-والصور-شاهد-->
<http://www.alanba.com.kw/ar/arabic-international-news/669211/16-07-2016-بالفيديو-والصور-شاهد-> 16.07.2016.
- <http://www.alanba.com.kw/ar/arabic-international-news/669705/18-07-2016-3-أسرار-انقلاب->
<http://www.alanba.com.kw/ar/arabic-international-news/669705/18-07-2016-3-أسرار-انقلاب-> 18.07.2016.
- <http://www.alanba.com.kw/ar/arabic-international-news/672372/25-07-2016-->
<http://www.alanba.com.kw/ar/arabic-international-news/672372/25-07-2016--> 25.07.2016.
- <http://www.alanba.com.kw/ar/arabic-international-news/672581/26-07-2016-->
<http://www.alanba.com.kw/ar/arabic-international-news/672581/26-07-2016--> 27.07.2016.
- <http://www.alanba.com.kw/ar/last/669249/17-07-2016->
<http://www.alanba.com.kw/ar/last/669249/17-07-2016-> 17.07.2016.
- <http://www.alanba.com.kw/kottab/abdulhadi-alsaleh/669875/19-07-2016->
<http://www.alanba.com.kw/kottab/abdulhadi-alsaleh/669875/19-07-2016-> 19.08.2016.
- <http://www.alanba.com.kw/kottab/ali-abdulrahman-allhwayl/669869/19-07-2016->
<http://www.alanba.com.kw/kottab/ali-abdulrahman-allhwayl/669869/19-07-2016-> 19.07.2016.
- <http://www.alanba.com.kw/kottab/zaar-almrashidi/669578/18-07-2016->
<http://www.alanba.com.kw/kottab/zaar-almrashidi/669578/18-07-2016-> 18.07.2016.
- <http://www.alghad.tv/page/18/?s=أردوغان>, 15.07.2016.
- <http://www.alghad.tv/page/3/?s=أردوغان>, 04.08.2016.
- <http://www.alghad.tv/page/9/?s=أردوغان>, 21.07.2016.
- <http://www.alghad.tv/أردوغان-في-كلمة-بعد-قتل-الانقلاب-مجموع>, 16.07.2016.
- <http://www.alghad.tv/الوجه-الأخر-حقيقة-ذبح-أنصار-أردوغان-لأ>, 17.07.2016.
- <http://www.alghad.tv/أردوغان-يسأل-سادات-شركة-على-صلة-بدا-عش-ساع>, 24.07.2016.
- <http://www.alghad.tv/أردوغان-يجدد-دعوة-أنصار-لمضورة>, 17.07.2016.
- <http://www.alghad.tv/أردوغان-يطلب-من-فضة-الانقلاب-أردوغان>, 11.08.2016.
- <http://www.alghad.tv/أردوغان-يقدم-تقرير-عن-الانقلاب-أردوغان>, 16.07.2016.
- <http://www.alghad.tv/أردوغان-يقدم-تقرير-عن-الانقلاب-أردوغان>, 17.07.2016.
- <http://www.alghad.tv/أردوغان-يقدم-تقرير-عن-الانقلاب-أردوغان>, 16.07.2016.
- <http://www.alghad.tv/أردوغان-يقدم-تقرير-عن-الانقلاب-أردوغان>, 21.07.2016.

- <http://www.alittihad.ae/searchresult.php?q=%20الانقلاب%20العسكري%20في%20تركيا> 16.07.2016.
<http://www.aljazeera.net/encyclopedia/events/2016/7/16/كيف-بدأت-المحاولة-الانقلابية-بتركيا-وكيف-انتهت/>
 18.07.2016.
<http://www.aljazeera.net/knowledgegate/opinions/2016/8/8/انقلاب-تركيا-مقاربة-ومقارنة-تاريخية-ب>
 08.07.2016.
<http://www.aljazeera.net/knowledgegate/opinions/2016/8/9/هل-تعيد-تركيا-النظر-في-تحالفاتها-بعد->
<http://www.aljazeera.net/news/arabic/2011/8/6/الجزيرة-نت-تنشر-ملف-اتهام-حلان->
<http://www.aljazeera.net/news/cultureandart/2016/7/17/غور-سيل-يستعيد-ماضيه-وماضي-تركيا-القديم->
 17.07.2016.
<http://www.aljazeera.net/news/humanrights/2016/7/17/ادانة-لاستهداف-الصحفيين-أثناء-محاولة-الانقلاب->
 17.07.2017.
<http://www.aljazeera.net/news/humanrights/2016/7/17/أمستى-تدعو-تركيا-لعدم-تبنى-الإعدام-بعد-الانقلاب->
 17.07.2016.
<http://www.aljazeera.net/news/international/2016/7/15/أردوغان-سنقضي-على-المحاولة-الانقلابية->
 15.07.2016.
<http://www.aljazeera.net/news/international/2016/7/15/رئيس-الوزراء-التركي-يتحدث-عن-محاولة-انقلابية->
 15.07.2016.
<http://www.aljazeera.net/news/international/2016/7/15/غموض-عقب-أنباء-عن-محاولة-انقلابية-بتركيا->
 15.07.2016.
<http://www.aljazeera.net/news/international/2016/7/15/مسؤولون-أترك-معظم-الجيش-يرفض-محاولة->
<http://www.aljazeera.net/news/international/2016/7/15/مظاهرات-حاشدة-في-تركيا-رفض-المحاولة-الانقلاب->
 15.07.2016.
<http://www.aljazeera.net/news/international/2016/7/17/غولنديقي-علاقته-بمحاولة-الانقلاب-في-تركيا->
 17.07.2016.
<http://www.aljazeera.net/news/presstour/2016/7/17/الصحف-البريطانية-تخشي-انزلاق-تركيا-إلى-الديكتاتورية->
 17.07.2016.
<http://www.aljazeera.net/programs/behindthenews/2016/7/18/اعتقالات-تركيا-حماية-للمدقق-اطمية-أم-تصفية->
 18.07.2016.
<http://www.aljazeera.net/programs/in-depth/2016/8/1/توران-غولين-بالنسبة-لتركيا-مثل-ابن-لادن-لو-اشنطن->
 02.08.2016.
<http://www.almanar.com.lb/473614/> 16.07.2016.
<http://www.almanar.com.lb/478509/> 22.07.2016.
<http://www.almanar.com.lb/481567/> 19.07.2016.
<http://www.almanar.com.lb/482502/> 19.07.2016.
<http://www.almanar.com.lb/487210/> 30.07.2016.
<http://www.almanar.com.lb/491302/> 25.07.2016.
<http://www.almanar.com.lb/518725/> 28.07.2016.
<http://www.almashriqnews.com/inp/view.asp?ID=106303/> 02.07.2016.
<http://www.almashriqnews.com/inp/view.asp?ID=106949/> 23.07.2016.
<http://www.almashriqnews.com/inp/view.asp?ID=107344/> 02.08.2016.
<http://www.almashriqnews.com/inp/view.asp?ID=107443/> 03.08.2016.
<http://www.almashriqnews.com/inp/view.asp?ID=107593/> 07.08.2016.
<http://www.almashriqnews.com/inp/view.asp?ID=107600/> 07.08.2016.
<http://www.alnour.com.lb/ar/news/politics/2016-07-16-132614/>
 17.07.2016. [مواقف-دولية-واقليمية-وعربية-ترحب-](http://www.alnour.com.lb/ar/news/politics/2016-07-16-132614/)
[بقتل-الانقلاب-العسكري-الترك](http://www.alnour.com.lb/ar/news/politics/2016-07-16-132614/)
 17.07.2016.
[مواقف-دولية-واقليمية-وعربية-ترحب-](http://www.alnour.com.lb/ar/news/politics/2016-07-16-132614/)
[بقتل-الانقلاب-العسكري-الترك](http://www.alriyadh.com/1519595/)
 17.07.2016.
<http://www.alriyadh.com/1519595/> 17.07.2016.
<http://www.alriyadh.com/1521513/> 26.07.2016.

- <http://www.alriyadh.com/1522496>, 30.07.2016.
- <http://www.alriyadh.com/1525048>, 10.08.2016.
- <http://www.al-sharq.com/news/details/433646>, 15.07.2016.
- <http://www.al-sharq.com/news/details/433710>, 16.07.2016.
- <http://www.alsumaria.tv/videos-on-Demand?title=مواقف دينية- ما بعد-الانقلاب في-تركييا-&ID=10777>, 16.07.2016.
- <http://www.althawranews.net/archives/414398>, 05.03.2016.
- <http://www.althawranews.net/archives/414398>, 17.07.2016.
- <http://www.althawranews.net/archives/415012>, 20.07.2016.
- <http://www.althawranews.net/archives/415145>, 20.07.2016.
- <http://www.althawranews.net/archives/415348>, 21.07.2016.
- <http://www.alwasatnews.com/news/1147754.html>, 12.08.2016.
- <http://www.alwasatnews.com/news/1148411.html>, 14.08.2016.
- <http://www.alwasat-ye.net/?ac=3&no=48205>, 26.07.2016.
- <http://www.al-watan.com/news-details/id/15329>, 19.07.2016.
- <http://www.al-watan.com/news-details/id/15583>, 21.07.2016.
- http://www.al-watan.com/PrintNews_Writer.aspx?id=1727, 21.07.2016.
- <http://www.alwatannews.net/NewsViewer.aspx?ID=123124>, 16.07.2016.
- <http://www.alwatannews.net/PrintedNewsViewer.aspx?ID=204489>, 16.07.2016.
- <http://www.alwatannews.net/PrintedNewsViewer.aspx?ID=204508>, 17.07.2016.
- <http://www.alwatannews.net/PrintedNewsViewer.aspx?ID=204681>, 18.07.2016.
- <http://www.breitbart.com/2016-presidential-race/2016/07/05/roger-stone-matter-of-time-before-trump-hits-hillary-clinton-on-huma-abin-saudi-connections/>, 05.07.2016.
- <http://www.breitbart.com/2016-presidential-race/2016/07/15/hillary-clinton-relationship-saudi-arabia/>, 15.07.2016.
- <http://www.crossroadstoday.com/story/32539885/turkey-detainees-tortured-raped-after-failed-coup-rights-group-says>, 30.07.2016.
- <http://www.dailysabah.com/diplomacy/2016/07/25/nbc-news-asked-to-issue-an-apology-over-false-erdogan-report-during-coup-attempt>, 30.07.2016.
- <http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=13950511000940>, 02.08.2016.
- <http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=13950511000940>, 02.08.2016.
- <http://www.haaretz.com/middle-east-news/turkey/.premium-1.734413>, 31.07.2016.
- <http://www.haaretz.com/middle-east-news/turkey/.premium-1.736267>, 11.08.2016.
- <http://www.haaretz.com/middle-east-news/turkey/.premium-1.736267>, 11.08.2016.
- <http://www.haaretz.com/middle-east-news/turkey/1.733018>, 24.07.2016.
- <http://www.haaretz.com/opinion/.premium-1.733597>, 27.07.2016.
- <http://www.haberturk.com/dunya/haber/1271006-dunya-basini-turkler-darbeyi-ezdi>, 30.07.2016.
- <http://www.trthaber.com/haber/dunya/alman-basini-karalama-kampanyasini-surduruyor-262675.html>, 30.07.2016.
- <http://www.iba.org.il/arabil/arabic.aspx?classto=InnerKlali&entity=1173807&type=1&topic=188>, 16.07.2016.
- <http://www.iba.org.il/arabil/arabic.aspx?classto=InnerKlali&entity=1174968&type=1&topic=188>, 16.07.2016.
- <http://www.iba.org.il/arabil/arabic.aspx?classto=InnerKlali&entity=1174968&type=1&topic=188>, 16.07.2016.
- <http://www.iba.org.il/arabil/arabic.aspx?classto=InnerKlali&entity=1171050&type=1&topic=188>, 16.07.2016.
- <http://www.iba.org.il/arabil/arabic.aspx?classto=InnerKlali&entity=1171050&type=1&topic=188>, 16.07.2016.
- <http://www.iba.org.il/arabil/arabic.aspx?classto=InnerKlali&entity=1173807&type=1&topic=188>, 16.07.2016.

88, 16.07.2016.

<http://www.kanalahaber.com/haber/dunya/fe-tonun-darbe-girisimi-karsisinda-fransiz-basini-akil-tutulmasi-yasiyor-311635/>, 30.07.2016.

<http://www.middleeasteye.net/news/exclusive-uae-funnelled-money-turkish-coup-plotters-21441671>, 29.07.2016.

<http://www.okaz.com.sa/new/Issues/20160716/Con20160716848477.htm>, 16.07.2016.

<http://www.okaz.com.sa/new/Issues/20160716/Con20160716848481.htm>, 16.07.2016.

<http://www.okaz.com.sa/new/Issues/20160716/Con20160716848485.htm>, 15.07.2016.

<http://www.okaz.com.sa/new/Issues/20160717/Con20160717848597.htm>, 17.07.2016.

<http://www.okaz.com.sa/new/Issues/20160720/Con20160720849017.htm>, 20.07.2016.

<http://www.okaz.com.sa/new/Issues/20160721/Con20160721849245.htm>, 21.07.2016.

<http://www.okaz.com.sa/new/Issues/20160808/Con20160808851987.htm>, 08.08.2016.

<http://www.presstv.ir/Detail/2016/08/09/479239/Turkey-Russia-West-Dawson>, 09.08.2016.

<http://www.presstv.ir/Detail/2016/08/15/480162/Iran-Turkey-Syria-Russia-Hossein-Jaberi-Ansari>, 15.08.2016.

<http://www.presstv.ir/DetailFa/2016/08/12/479628/Turkey-Erdogan-poll-coup>, 01.08.2016.

<http://www.raialyoum.com/?p=477876>, 16.07.2016.

<http://www.raialyoum.com/?p=477946>, 16.07.2016.

<http://www.raialyoum.com/?p=479811>, 18.07.2016.

<http://www.sahafah.net/show2546643.html>, 11.08.2016.

<http://www.shorouknews.com/columns/view.aspx?cdate=09082016&id=6e1616cc-4e3f-41e1-9f8b-5a464fb41a64>, 09.08.2016.

<http://www.shorouknews.com/news/view.aspx?cdate=17072016&id=98ccf111-918f-4180-bdd5-05c5660b1479>, 17.07.2016.

<http://www.tabnak.ir/fa/news/611738/مقامات-عربستان-وامارات-در-شب-کودتا-خایشان-بر-ده-یود>, 05.08.2016.

<http://www.tabnak.ir/fa/news/611907/ولایتی-دست-ایران-در-موضوع-هسته-ای-بسته-نیست>, 07.08.2016.

<http://www.timesofisrael.com/can-erdogan-create-a-rock-so-heavy-he-cannot-lift-it/>, 17.07.2016.

<http://www.timesofisrael.com/report-egypt-jordan-uae-preparing-for-dahlan-to-replace-abbas/>, 27.05.2016.

<http://www.turkiyegazetesi.com.tr/dunya/387954.aspx>, 21.07.2016.

<http://www.turkpress.co/node/24792>, 11.08.2016.

<http://www.voanews.com/media/video/muslim-cleric-gulen-turkey-attempted-coup/3421628.html>, 30.07.2016.

<http://www.watanserb.com/2015/11/16/الإمارات-تجمع-خليفة-من-رموز-الثورات-ال>, 28.07.2016.

<http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4830611,00.html>, 19.07.2016.

<http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4839279,00.html>, 09.08.2016.

<http://www.youm7.com/story/2016/7/19/2807505/المسلماني-يتساءل-لماذا-لا-تستضيف-مصر-فتح-الله-جولن-إنفاصامت>, 19.07.2016.

<http://www.youm7.com/story/2016/7/23/2812494/الوجه-القبيح-لأردوغان-رجب-ميكس-الحاجة-والعكس-يرفض-تسليم-قيادات>, 23.07.2016.

<http://www.youm7.com/story/2016/7/24/2813788/اسطنبول-تستعد-لتجمع-من-اجل-الديمقراطية-وحملة-التطهير-مستمرة>, 24.07.2016.

<http://www.youm7.com/story/2016/7/28/-2819381/ديور-زن-علي-خراب-عشه-قيادات-إخوانية-تجمد-دعمها-ل-أردوغان>, 28.07.2016.

<https://docs.google.com/gview?url=http://al-sevassah.com/wp-content/uploads/2016/07/17-07-16-01.pdf>, 17.07.2016.

<https://docs.google.com/gview?url=http://al-sevassah.com/wp-content/uploads/2016/07/18-07-16-01.pdf>, 18.07.2016.

<https://docs.google.com/gview?url=http://al-sevassah.com/wp-content/uploads/2016/07/19-07-16-01.pdf>, 19.07.2016.

<https://issuu.com/almashriqnews/docs/3534/12?e=3262101/37253115>, 16.07.2016.
<https://issuu.com/almashriqnews/docs/3535/12?e=3262101/37271939>, 17.07.2016.
<https://issuu.com/almashriqnews/docs/3550/12?e=3262101/37724994>, 08.08.2016.
https://twitter.com/i24news_en/status/754067399461199873, 30.07.2016.
<https://www.youtube.com/watch?v=9dWZG7kxnBg>, 05.07.2016.
<https://www.youtube.com/watch?v=IdhcSmoljRU>, 29.03.

